

Mehanizmi korupcije u hrvatskom amaterskom nogometu

Vedriš, Matija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:699852>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Matija Vedriš

MEHANIZMI KORUPCIJE U HRVATSKOM AMATERSKOM
NOGOMETU

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, srpanj 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

MEHANIZMI KORUPCIJE U HRVATSKOM AMATERSKOM
NOGOMETU

Diplomski rad

Mentorica: prof.dr.sc. Dagmar Radin

Student: Matija Vedriš

Zagreb, srpanj 2024.

Izjavljujem da sam diplomski rad na temu *Mehanizmi korupcije u hrvatskom amaterskom nogometu*, koji sam potom predao na ocjenu mentorici prof.dr.sc. Dagmar Radin, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mom samostalnom autorskom radu. Također, izjavljujem da navedeni rad nije objavljen niti korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS-bodove. Nadalje, izjavljujem da sam pri pisanju ovog rada poštovao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19 Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Matija Vedriš

Sadržaj

1. UVOD	1
2. PREGLED LITERATURE I TEORIJA.....	3
2.1. KORUPCIJA U SPORTU	3
2.1.1. NAMJEŠTANJE UTAKMICA	8
2.1.2. MITO I SUDCI	11
2.1.3. IZBJEGAVANJE POREZA.....	13
2.1.4. KLIJENTELIZAM I SUKOB INTERESA.....	15
3. TEORIJSKI OKVIR.....	17
4. METODOLOGIJA.....	18
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	22
5.1. NAMJEŠTANJE UTAKMICA	22
5.2. SUDCI U NAMJEŠTANJU UTAKMICA – MITO I KLIJENTELIZAM.....	23
5.3. ISPLAĆIVANJE PLAĆA IGRAČIMA – IZBJEGIVANJE POREZA.....	26
5.4. NOGOMET, POLITIKA I DRŽAVA U DRŽAVI – KLIJENTELIZAM I SUKOB INTERESA.....	29
6. ZAKLJUČAK.....	33
7. TABLICA PITANJA.....	34
8. SAŽETAK.....	35
9. ABSTRACT	36
10. LITERATURA	37

1. UVOD

Istraživanje i razumijevanje korupcije je, kako u svakidašnjem funkcioniranju društva, tako i u nogometu zahvatio novi i pojačan interes tijekom 2000-ih. Tome su dokaz afere unutar FIFA-e¹ na svjetskoj razini pa sve do prodaje igrača pod vodstvom Zdravka Mamića², afere u HNS-u, dogovora u klubovima i među igračima koji su namještali utakmice (npr. afera "Offside")³ te potkupljivanje sudaca u kojima su sudjelovali članovi HNS-a i predsjednici nogometnih saveza županija⁴ na razini Hrvatske. Koruptivno ponašanje pojavljuje se na najvišim sportskim razinama i može se očekivati i na nižim, amaterskim razinama nogometa s ciljem ostvarivanja boljeg rezultata i/ili financijske koristi raznih aktera. Slijedom toga, u ovom radu glavno istraživačko pitanje glasi: *Koji mehanizmi korupcije postoje u hrvatskom amaterskom nogometu?*

Tema je odabrana iz više razloga. Prvo, do sada nije provedeno istraživanje na ovu temu koja je našla odjeka u drugim državama (Hill 2010; Numerato 2015; Nowy i Breur 2016, Naydenova 2021). Drugo, Hrvatska je 2013. postala članicom Europske Unije te se članstvom obvezala boriti protiv korupcije općenito, pa tako i u sportu. Treće, prema Corruption Perception Index (CPI) Hrvatska se nalazi na 57. mjestu s 50 bodova, zaostaje za Danskom na 1. mjestu za 40 bodova, te se nalazi 14 bodova ispod prosjeka Europske unije. Iako se postupno popravljaju po mjerenjima (primjerice, 2010. godine Hrvatska je bila na 69. mjestu od 178 zemalja), rast je spor s obzirom na očekivani utjecaj članstva u Europskoj uniji gdje stoji povećani broj država s niskom razinom korupcije (Finska 2. mjesto, Švedska 5. mjesto, Nizozemska 8. mjesto, Njemačka 9 mjesto, Irska 10. mjesto itd.). Veću razinu percepcije imaju samo Rumunjska, Bugarska i Mađarska.⁵ Valja reći kako CPI nije idealan instrument mjerenja, kao niti ostali, ali

¹BBC, <https://www.bbc.com/news/world-europe-32897066>, posjećeno 15.02.2024.

² Nacional, <https://www.nacional.hr/popis-svih-igraca-na-kojima-je-mamic-opljackao-dinamo-zbog-cega-na-sud-dolazi-250-svjedoka/> posjećeno 15.02.2024.

³Jutarnji List, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/vrhovni-sud-o-aferi-offside-za-njih-lopta-nije-bila-okrugla.-moraju-vratiti-12-milijuna-kuna-850096>, posjećeno 15.02.2024

⁴<https://nogometplus.net/vrhovni-sud-potvrdio-kazne-zeljku-siricu-i-nevenu-sprajceru/>, posjećeno 15.02.2024

⁵ Transparency international, <https://transparency.hr/hr/novost/hrvatska-napredovala-za-3-boda-nalazi-se-na-57.-mjestu-s-50-bodova-1037>, posjećeno 17.02.2024.

ukazuje na raširenost i potrebnu borbu protiv korupcije. S druge strane, mišljenja o CPI-u kao indikatora korupcije i usporedba korupcije zatečene u nogometu jest upitno. Neki autori tvrde i pokazuju kako pozicija na tablici CPI-a nije nužno vezana uz manjak korupcije u nogometu (Hill, 2010: 42). Ovime se ukazuje na potrebu istraživanja fenomena korupcije u nogometu kao globalnog fenomena koji je vidljiv u većini država, bez obzira na percipiranu razinu korupcije (Lee, 2022: 4-5). Četvrti razlog, mjesečno, a nekada i tjedno, izlaze nova saznanja o raznim koruptivnim aferama na najvišim razinama vlasti⁶ ili na jednostavnim stvarima poput dobivanja lovačkih dozvola bez izlaska na ispit⁷ te je stoga nužno nastaviti sa provođenjem istraživanja o korupciji. Na koncu, s obzirom na osobno dugogodišnje iskustvo treniranja i natjecanja u amaterskom nogometu htio sam se posvetiti i istražiti fenomen korupcije u nogometu na znanstvenoj razini.

Cilj rada je odgonetnuti koji se mehanizmi i vidovi korupcije nalaze u amaterskom nogometu kako bi se pridonijelo njegovom razumijevanju te ozbiljnosti zatečenog stanja. S obzirom na poznate izazove u istraživanju korupcije i svjesni ograničenja, smatra se kako u njenom istraživanju i otkrivanju treba biti realan oko uspjeha, dometa i shvaćanja njene strukture i širine. Problemi poput poteškoća u otkrivanju i kvalificiranju tajnih dogovora, operacionalizacija pojmova koji se koriste i proučavaju, broj slučajeva koji se mogu utvrditi, voljnost ljudi prijavljivanju korupcije s obzirom na sustave/zakone zaštite zviždača i uspješnosti pravosudnog sustava, pitanje objektivnosti i iskrenosti ispitanika svi predstavljaju potencijalne izazove koji su dio istraživanja o ovom fenomenu. U radu, kroz pregled literature i intervjuiranje aktera koji se nalaze u ili poznaju način rada u nogometu i povezanih koruptivnih radnji, nastoji se saznati koji se tipovi korupcije događaju u nogometu: mito, ucjena, klijentelizam, pranje novca ili nečemu što nije predvidljivo? Također, rad će prikazati koji akteri u takvim radnjama sudjeluju te kolika je njihova učestalost. Iako nije riječ o milijunskim novčanim iznosima koji cirkuliraju amaterskim nogometom, dodatno važno je pitanje kako se koristi javni novac iz kojeg se nogometni klubovi određenim dijelom financiraju odnosno iz lokalnih i/ili gradskih proračuna? Ostatak prihoda koji amaterski klubovi ostvaruju su putem

⁶ Večernji list, <https://www.vecernji.hr/vijesti/grbin-o-presudi-u-slucaju-fimi-media-korupcija-je-stil-zivota-u-hdz-u-1530686>, posjećeno 17.02.2024.

⁷ 24 sata, <https://www.24sata.hr/news/doznali-smo-tko-su-osumnjiceni-za-prodavanje-lovackih-ispitaravnatelj-ucilista-polica-jac-959257>, posjećeno 18.02.2024.

članarina kojima se održava rad omladinske škole, a donacije češće, no ne i uvijek, idu u financiranje seniorske momčadi kluba.

Prvi dio rada će prikazati pregled literature. S obzirom da se autor suočio s manjkom literature za utvrđivanje najčešćih mehanizama korupcije u hrvatskom amaterskom nogometu, provedeno je vlastito istraživanje koje je temeljeno na anonimnim intervjuima. U pregledu literature koncentrirana se na radove koji su analizirali mehanizme korupcije koje je autor ovoga rada uočio kao najčešće korištene u amaterskom nogometu. Slijedi razrada centralnih pojmova i teorija koje će voditi kroz poglavlja istraživanja i analize. Nadovezujući se na pregled literature i autore koji su se bavili uočenim mehanizmima korupcije, prikazati će se na koji način se shvaćaju navedeni mehanizmi u kontekstu nogometa. Teorijski okvir utvrđuje koje mehanizme treba očekivati u fazi istraživanja te zašto i kako se manifestiraju. Metodologija kao četvrti dio će prikazati da je rad baziran na vlastitom kvalitativnom istraživanju putem anonimnih intervjuja, period u kojem je istraživanje provedeno, te institucije i povezane aktere uključene u istraživanje. Također, nadopuna je moguća iz osobnog iskustva i mnoštva neformalnih razgovora s igračima, trenerima, članovima uprava i sudcima. Peti dio rada će prikazati rezultate istraživanja putem opisa koje su pružali sudionici o doživljenom ili primijećenom stanju korupcije. Zaključni dio rada sažima finalne rezultate i njihovu interpretaciju u kontekstu istraživačkog pitanja i teoretskih postavki.

2. PREGLED LITERATURE I TEORIJA

2.1. KORUPCIJA U SPORTU

Korupcija u sportu nije nova pojava. Često klubovi, sportska upravna tijela, agenti, dužnosnici, sudci, sami igrači i drugi akteri imaju namjeru ostvarivanja osobne, kolektivne ili klupske koristi na potencijalnu štetu drugih sudionika. Stoga ne začuđuje što se tijekom istraživanja o temi naišlo na mnoštvo radova koji se bave korupcijom u sportu. Važno je spomenuti kako se „prvi dokumentirani slučaj korupcije u međunarodnom sportu pripisuje atletičaru Eupolu iz Tesalije koji je uspješno podmitio trojicu svojih natjecatelja na prvom borbenom turniru na Olimpijskim igrama 388. pr. Kr.“ (Maennig, 2005: 187). Nadalje, interes o pitanjima, načinima i pojavama raznih koruptivnih djela dobiva na značaju sredinom 2000-ih te ne jenjava. Prema

Streppelhoffovu popisu literature, broj radova o temama korupcije u sportu vidno raste s početkom 2005. godine (Streppelhoff, 2015: 4).

Studije o čimbenicima koji određuju postojanje i atraktivnost koruptivnih radnji mogu se svrstati u četiri teorijske perspektive: 1) racionalna, 2) institucionalna, 3) relacijska i 4) ekonomska. Ovakva podjela nije striktna jer se studije bave pitanjima korupcije gdje su pojmovi, razlozi i granice između radnja aktera i institucija međuovisne te je često teško jasno razaznati granicu između temeljnih motiva aktera i koja perspektiva u potpunosti odgovara razlozima korupcije. Primjerice, jasna je mogućnost kako korumpirani nogometni sudac, koji je plaćen od strane nekog kluba, to radi iz kulturnih (zna kako su i njegovi kolege isto primali novac) i ekonomskih (mala primanja sudaca u nižim ligama) razloga. Isto tako, moguće je kako to radi zbog institucionalnih (ne dobiva novac od kluba već kako bi zadovoljio interese nekoga u savezu) i racionalnih (jednostavna kalkulacija kako će „guranjem“ interesa saveza doći do većeg ranga i boljih materijalnih uvjeta). Iz posljednjeg primjera vidljivo je kako postoji podudaranje interesa unutar raznih perspektiva te je potrebno napomenuti kako i većina radova sama sebe ne svrstava u određene škole mišljenja. Stoga, ova podjela nije striktno određenje škola mišljenja u klasičnom smislu analiziranja literature. Podjelom koja slijedi nastoji se ukazati na više međupovezanih faktora koji mogu odjednom utjecati na pojedince i strukture unutar pojma i prakse korupcije.

Pod racionalnom perspektivom smatraju se radovi koji naglasak stavljaju na odluke pojedinaca koji uzimaju u obzir troškove i koristi koji proizlaze iz određene koruptivne radnje. Bilo da je riječ o mogućem napretku u karijeri (Boeri i Severgnini, 2011; Moriconi and Cima, 2021), niskim plaćama ili skupim „darovima“ (Hill, 2010).

Institucionalna perspektiva naglasak stavlja na koruptivne radnje koje proizlaze iz funkcioniranja određenog sportskog saveza koji se nalaze na međunarodnim (npr. FIFA i UEFA - Esposito, 2016; Meier i Garcia, 2015) i državnim/lokalnim razinama (npr. HNS – Hrvatski nogometni savez i ZNS – Zagrebački nogometni savez).

Relacijska perspektiva odnosi se na društvene odnose i veze koje stvaraju pojedinci, gdje i kako je pojedinac smješten u tim odnosima te koliko imaju društvenog kapitala kojim raspolažu u postizanju koruptivnih radnji (Numerato, 2015; Soebbing i Walker, 2018; Constantin i Stănescu, 2020).

Ekonomska perspektiva⁸ polazi od viđenja korupcije u kojem glavnu ulogu igraju pitanja ponude i potražnje unutar koruptivnih djela. Naime, dio literature snažan naglasak stavlja na postojanje „tržišta“ korupcije (Forrest, 2013; Breur i Forrest, 2018) i povezanog područja klađenja i organiziranog kriminala, kojim se značajan dio literature bavi (Hill, 2010; Vijeće Europe, 2014; Rebeggiani i Rebeggiani 2013; Franjić 2022 itd.). U svrhu ovog istraživanja ekonomska perspektiva neće se baviti tim pitanjima već će ista biti usmjerena na novčanu dobit koju ostvaruju razni akteri. Sve četiri perspektive uočene su u istraživanju mehanizama korupcije u amaterskom nogometu.

Numerato (2015) ima sličnu podjelu prema racionalnom izboru, strukturnom modelu (institucionalni i ekonomski) i relacijski model. Njegova analiza češkog nogometa i namještanja utakmica putem postojanje javne tajne (znanja kako je namještanje u planu, ali nitko ne reagira niti zna točno o čemu je riječ) spada u relacijski model. Drugačiju podjelu nudi Gardiner (2018) koji spominje filozofsku, legalno regulatornu i kriminološku perspektivu. Nadalje, postoje i povijesni pregledi koji razmatraju korupciju i namještanje utakmica kroz duži period. Pokazuju kako je korupcija u vrijeme komunizma bila snažna te da mreže i načini manipuliranja rezultatima lako prijeđu iz komunističkog sustava u demokratski (Woźniak, 2019; Constantin i Stănescu 2020). Ono što veže razne podjele i analize korupcije jest sama poteškoća u definiranju pojma. Prije nego se u ovom radu definiraju mehanizmi korupcije, treba definirati sam koncept korupcije koji će se, za početak, predočiti općenito, a kasnije u shvaćanju s izabranom temom, korupcijom u amaterskom nogometu.

Razni autori i organizacije nude različito, ali često preklapajuće definicije gdje se naglasak stavlja na temeljne aspekte koruptivne radnje. Transparency International (TI) nudi klasičnu definiciju korupcije „zlouporabu povjerene ovlasti za osobnu korist“.⁹ „TI klasificira ovaj pogled na korupciju kao veliku (*grand*), sitnu (*petty*) ili političku (*political*), ovisno o iznosu izgubljenog novca i sektoru u kojem korupcije dogodila“ (Gardiner, 2018: 13). A u svom pregledu i preporukama u borbi protiv korupcije (Transparency International, 2015) primjenjuje takvu definiciju na nogometne saveze. Soebbing i Walker nude tri vrste i definicije korupcije: 1) organizacijsko loše ponašanje (*organisational misconduct*) gdje se takvo ponašanje vidi u

⁸ Iscrpna i detaljna ekonomska perspektiva i analiza može se naći u Duvinage, Cederic (2012) *Referees in Sports Contests Their Economic Role and the Problem of Corruption in Professional German Sports Leagues*. Wiesbaden: Gabler Verlag.

⁹ <https://www.transparency.org/en/> posjećeno: 25.02.2024.

odstupajućem ponašanju organizacije naspram legalnih, moralnih ili društveno prihvaćenih načela, 2) „zloraba javnih ovlasti za privatnu korist“ i 3) „odstupanje pojedinca od prihvaćenih normi društva kroz korištenje svog položaja unutar organizacije za neku razinu osobne koristi“ (Soebbing i Walker, 2018: 91 – 92). Razne definicije su usredotočene na različite aspekte korupcije. Neke su usredotočene na pojedince i njihove radnje, neke se bave pitanjima povjerenja i njegovog održavanja, a neke nastoje biti sveobuhvatne.

Sveobuhvatne definicije, primjerice, „korupcija je usmjerena na niz nemoralnih, nedopuštenih, nezakonitih aktivnosti koje provode, ne samo pojedinci na vodećim položajima ili koji obavljaju javnu ulogu, već i razne skupine i organizacije, javne ili privatne, kako bi se ostvarila materijalna ili moralna dobit ili viši društveni status putem korištenja prisile, ucjene, obmana, podmićivanje, kupovina, zastrašivanje itd.“ (Cicala, 2021: 214-215), pretpostavljaju i aktere i mehanizme. No, valja naglasiti kako i sveobuhvatne definicije predstavljaju izazove u svojoj namjeri. Prethodno navedena definicija, naročito u kontekstu sporta, ne uspijeva odgovoriti na probleme koji se tiču samih pravila natjecanja i igre koja su određena od strane vodećih sportskih tijela, primjerice HNS-a kad se priča o nogometu u Hrvatskoj. Dosadašnjim presjekom definicija korupcije utvrđeno je postojanje raznih viđenja i aspekata iste koje se koriste u svrhu različitih tipova istraživanja.

Primarno se razmatraju definicije koje proučavaju sport i nogomet. Gorse i Chadwick kažu kako „korupcija u sportu uključuje svaku nezakonitu, nemoralnu ili neetičku aktivnost kojom se pokušava namjerno iskriviti rezultat sportskog natjecanja za osobnu materijalnu korist jedne ili više strana uključenih u tu aktivnost” (Gorse i Chadwick, 2010: 42). Ova definicija je često spominjana jer uključuje gotovo sve perspektive koje su ranije navedene (Brooks et al, 2013; Nowy i Breuer, 2016; Kihl, 2018; Breur i Forrest, 2018; Visschers et al., 2019).

Nadalje, valja navesti postojanje konflikta između pojmova koji su slični. Primjerice, pitanje odnosa između prijevare i korupcije. Tako Brooks, Azeem i Button nastoje razjasniti granicu između ta dva pojma tvrdeći kako prijevare „ima nekoliko zajedničkih elemenata; temelji se na obmani s namjerom osiguravanja neke prednosti – trenutne ili buduće – i lišava treće strane, poput pojedinaca, male grupe ljudi ili organizacije poštenih usluga ili ostvaruje korist na račun drugih pojedinaca i organizacije“ (Brooks et al, 2013: 17–18). Za definiciju pojma korupcije, dodaju kako se u pitanjima sporta mora stvoriti posebna tipologija korupcije i prijevare te nude tročlanu klasifikaciju: 1) natjecateljska prijevare i korupcija, 2) sustavni problem i 3) utjecaj klađenja na sport.

Konvencija Vijeća Europe o manipulaciji športskim natjecanjima (2014) nastoji stvoriti koherentan sustav razmatranja i rješavanja pitanja manipulacija sportskih natjecanja. S time u vidu navode kako manipulacija „znači namjeran dogovor, čin ili propust s ciljem nepropisne izmjene rezultata ili tijekom športskog natjecanja kako bi se djelomično ili u cijelosti dokinula nepredvidljiva priroda navedenog športskog natjecanja s ciljem dobivanja neprimjerene prednosti za sebe ili za druge“ (KVE, 2014: 3). Time se želi reći kako nije svaka manipulacija povezana s koruptivnom radnjom. Primjerice, igrač može obmanuti sudca o ozbiljnosti primljenog udarca tijekom napadačke akcije prema protivničkom голу tijekom koje je obrambeni igrač nastojao zaustaviti istoga. Sudac dosuđuje prekršaj i ima par sekundi za odlučiti treba li kazniti obrambenog igrača usmenom opomenom, žutim ili crvenim kartonom. A ta odluka je drugačija ovisno o iskazanoj boli koju je ili nije pretrpio napadački igrač. Stoga, igrač može manipulirati pravilima bez koruptivne radnje. U ovom primjeru, Brooks et al. (2013: 22-24) tvrde kako je igrač nastojao iskriviti pravila (*bending rules*) igre, a možda ih i prekršiti (*breaking rules*). Teško je postavljanje jasne distinkciju između to dvoje. U našem primjeru je zapravo riječ o kršenju pravila jer postoji kazna ako se „simulira“ odnosno, ako se nastoji obmanuti glavnog sudca. Naravno, u slučaju procjene sudca kako je igrač prihvatio ulogu glumca, mora mu pokazati žuti karton i dodijeliti loptu u posjed protivničkoj momčadi. Ovaj tip ponašanja, kažu Brooks et al, može se svrstati u varanje, ali očito nije korupcija.

Takvim radnjama, koje nisu čista korupcija, svakako se dovodi u pitanje integritet sporta i način ostvarivanja sportskog uspjeha na pošten i pravilima određen način. No, brzo se iskrivljavanje pravila pretvori u otvoreno kršenje istih te ulasku korupcije na široka vrata. Tako Robinson i Parry (2013) govore o ideji korumpiranja integriteta sporta tako da se na nekoliko mogućih načina i prostora korumpira: 1) sam integritet sporta, 2) osobni/individualni integritet u sportu i 3) organizacijski integritet sporta i 4) proceduralni integritet sportskog događaja. Ono što je često prekršeno kod sva četiri aspekta integriteta jest istinitost, odgovornost aktera prema načelima *fair play* i zadanim pravilima te transparentnost. Slično viđenje integriteta sporta nudi i Monitor Quest (2011) koji sve aktere (natjecatelje, klubove, upravna tijela itd.) koji utječu na sport smatra faktorima poboljšanja ili uništenja integriteta za širu javnost. Ne smiju biti prekršene dvije obveze koje konstituiraju integritet sporta: 1) čuvanje „osnovnog karaktera sportskog natjecanja kao poštenog ispitivanja vještina i sposobnosti“ i 2) „djelovanje na terenu i izvan njega na načine koji su u skladu s očuvanjem društvene i ekonomske vrijednosti sporta“ (Monitor Quest, 2011: 15).

Nastavno, valja uzeti u obzir kako korupcija djeluje na percepciju navijača i gledatelja koji troše vrijeme i novac u podržavanju i navijanju za određeni sport ili klub. To je dodatan aspekt integriteta koji se uzima u razmatranje s obzirom da bez navijača sport ne postiže domet kakav trenutno ima. Pošto je ishod sportskog natjecanja nepredvidiv, ili bi takav trebao biti, očekivano je da će poželjnost i gledanost sporta opasti s većom količinom otkrivenih koruptivnih radnji (Maennig, 2005: 206; Monitor Quest, 2011: 15; Franjić 2022: 1).

Za potrebe ovog istraživanja preuzima se definicija korupcije u sportu koja je slična Gorseovoj i Chadwickovoj (2010). „Korupcija u sportu izjednačava se s odstupanjem od očekivanja javnosti kako će sport biti odigran i vođen na pošten način,, (Masters, 2015: 3). Ova definicija sadrži sve već navedene aspekte korupcije, uključujući i doping koji se u ovom radu ne istražuje jer na amaterskoj razini on nije presudan niti učestao, ali uvažava se njegova važnost u problematici mnogih profesionalnih sportova (Henne 2015; Gorse i Chadwick 2011; Franjić 2022, Kihl 2018).

2.1.1. NAMJEŠTANJE UTAKMICA

Sve veći dio literature i istraživača fokus stavlja na pitanja namještanja utakmica. Dio istraživanja i rezultata povezani su s organiziranim kriminalom koji, putem namještanja utakmica na (i)legalnim kladionicama diljem svijeta, nastoji zaraditi ogromne svote novaca (Hill, 2010, 2015; Di Ronco i Lavorgna, 2014; Haberfeld i Sheehan, 2013; Brooks et al, 2013). Procjena vrijednosti tržišta legalnog klađenja za 2020. godinu bio je 40 milijardi dolara, a najveći udio su imali Azija (19,6 milijardi) i Europa (14,2 milijarde) (UNODC, 2020: 8). No, tržište ilegalnog klađenja smatra se prvim faktorom koji općenito širi korupciju¹⁰ te na njemu se „opere“ 140 milijardi dolara (UNODC, 2020: 11). Valja spomenuti često namještanje određenog rezultata, to jest, gdje se namješta vrijeme postizanja zgoditka, tko ga postiže, koliko je kartona podijeljeno na utakmici, tko prvi ima loptu... Namještanje određenog trenutka utakmice radi dobitka na kladionici naziva se *spot fixing* te se on ne obrađuje u ovom radu. Druga istraživanja (Boeri i Severgnini, 2011; Woźniak, 2021) bave se samo namještanjem utakmica u svrhu ostvarivanja boljeg sportskog uspjeha gdje cilj nije zarađivanje na kladionicama. U takvim namještanjima nastoji se osvojiti prvo mjesto ili pozicionirati na mjesto

¹⁰<https://turkiye.un.org/en/256249-%E2%80%98illegal-betting-number-one-factor-fuelling-corruption-sports%E2%80%99-un-conference-hears> posjećeno 18.02.2024.

koje vas vodi u dodatne kvalifikacije za odlazak u višu ligu te izbjeći ispadanje u ligu niže. Ove tri mogućnosti čine štetu klubovima koji se ne bave koruptivnim radnjama jer miču nepredvidljivi karakter kojeg bilo kakav oblik natjecanja treba sadržavati. U primjerima nema organiziranih skupina koje djeluju na sudce i nogometaše kao glavne aktere utjecanja na rezultat. No, većina istraživanja na temu namještanja utakmica spominju kako često postoje obje varijante (Maennig, 2005; Monitor Quest, 2011; Vijeće Europe, 2014; Numerato, 2015; Breuer i Forrest, 2018; Kihl, 2018; Visschers et al, 2019; Constantin i Stănescu, 2020; Franjić, 2022). U radu obrađuju se primjeri gdje klađenje nije primaran motiv korupcije te je bitno spomenuti da takvih istraživanja ima malo za što postoji nekoliko razloga. Prvo, organizirani kriminal okupira veći prostor te je zbog toga, statistički gledajući, lakše naći takve primjere. Drugo, usko povezano uz prvo, količina novca i važnost takvih namještanja je znatno manja. Time se želi reći kako je smisleno istraživati područje povezano većim brojem aktera s izraženijom količinom novca zarađenog na ilegalan način. Treće, namještanje utakmica nije primaran fokus policije, sudstva ili bilo koje drugog organa zakona, naročito ako se uspoređi s prijetnjama poput terorizma, nacionalne sigurnost, ubojstva itd. (Franjić, 2022: 2).

Stoga, „namještanje utakmica uključuje namjerno namještanje rezultata – ili događaja unutar – natjecanja, namjerno lošu sportsku izvedbu i namjernu pogrešnu primjenu pravila natjecanja od strane sudaca te ometanje igre ili površina za igru“ (Nowy i Breuer, 2016: 2). Iako je ovo suvisla definicija, dodatno se razrađuje i preuzima četveročlana distinkcija koja je postavljena u istraživanju mišljenja sudaca u pitanjima namještanja utakmica (Visschers et al., 2019). Sastavljena je od „(1) namještanja utakmica koja nisu povezana s kockanjem i ne uključuju podmićivanje ili prisilu; (2) namještanja utakmica povezanih s kockanjem koja ne uključuje podmićivanje ili prisilu; (3) namještanja utakmica koje nije povezano s kockanjem i uključuje podmićivanje i/ili prisilu i (4) namještanja utakmica povezanog s kockanjem koje uključuje podmićivanje i/ili prisilu“ (Visschers et al, 2019: 4). U amaterskom nogometu najčešći su slučajevi koji ne uključuju kockanje, ali postoji podmićivanje ili prisila (3). Primjeri gdje nije uočeno kockanje i prisila ili podmićivanje (4) su zaista rijetki, no znaju se pojaviti.

Postoji tročlana klasifikacija korupcije u kontekstu namještanja utakmica: 1) direktna, 2) posredovana i 3) meta (Numerato, 2015). Direktna korupcija odnosi se na pristup igračima i trenerima kao izvršiteljima koruptivne radnje pošto oni najlakše utječu na rezultat utakmice. Primjerice, trenera kluba A je osoba iz kluba B podmitio ili mu obećao određenu uslugu da ne postavi svoje najbolje igrače na teren. Time nije učinjen direktan utjecaj na rezultat, poput suđenja nepostojećeg penala koji je samo podmićeni sudac vidio, ali se nastoji učiniti nešto

kako bi momčad B lakše ostvarila pobjedu. Nekada se ide ovakvim, indirektnim putevima radi smanjenja troškova korupcije ili smanjenja broj ljudi upletenih u isto, što, povratno, snižava mogućnost otkrivanja radnje. Tijekom podmićivanja igrača obično se cilja na golmana ili obrambene igrače pošto su oni u mogućnosti „zamaskirati“ grešku koja je blizu njihovog gola te lako dopustiti protivniku zabijanje presudnog zgoditka. Može se podmititi vezne igrače i napadače, ali nije redovna praksa jer nisu presudni u vidu stvaranja nenamjerne prilike za protivnika. Njihov utjecaj vidljiv je u namjernom igranju opreznije i defanzivnije igre gdje nisu u žurbi zabiti gol protivniku, česta neprecizna ili preoptimistična dodavanja te povratna dodavanja bezopasna po protivnički gol (za detaljniji pregled Hill 2010: 42-46 i 56-59).

Posredovana korupcija cilja na sudce kao glavne aktere, koje je razrađeno više u idućem poglavlju. Naposljetku, meta korupcija odnosi se na prostor koji okupiraju nogometni i sudački savezi te predstavnici medija, s time da posljednji nisu osobito zastupljeni na amaterskim razinama. Postoje dva podtipa: *ex-ante* meta korupcija i *ex-post* meta korupcija. Prva se pojavljuje kao odnos između predstavnika kluba i predstavnika dijela saveza ili medija te se može odnositi na delegata i komisiju koje promatraju rad sudaca određene utakmice te mu daju ocjenu. Svaka utakmica amaterskog nogometa ima prisutnog delegata, a komisija dolazi ponekad i to se sudcima najavljuje. Sama najava dolaska komisije smatra se nepotrebnom. To je jednako primjeru gdje se porezna inspekcija najavi određenom poduzeću (kafiću, restoranu ili dućanu) na dolazak kroz nekoliko dana kako bi vidjela standarde poslovanja te prate li se sve financijske norme, izdaju li račune i je li zaista sav novac u blagajni u sustavu fiskalizacije. Jasno je kako će tada poduzeće koje je radilo ponešto ilegalno od spomenutog to riješiti prije dolaska inspekcije. Isto tako, sudac će postati oprezniji i neće biti pod utjecajem ikoga, izuzev komisije. Drugi podtip odnosi se na iste aktere. Razlika u ovom slučaju jest pokušaj na zamaglivanje viđene korupcije. Primjerice, pripadnici kluba plate članove komisije jednako kao i sudca te utakmice da se viđena korupcija zanemari. Ova dva podtipa korupcije će biti korištena u analizi intervjua.

Zaključno, svi akteri koji nisu igrači, sudci ili treneri mogu utjecati na njih kako bi se određeni rezultat ostvario. Predsjednici, tajnici i sportski direktori klubova, delegati sudaca, delegat utakmice koji nadgleda rad sudačke trojke neki su od akteri koji potencijalno mogu djelovati na aktivnosti igrača, sudaca ili trenera.

2.1.2. MITO I SUDCI

Sudci provode pravila koja su zadana statutima i pravilnicima nogometnog i sudačkog saveza. Pravila su zadana, ali, pošto se tiču odluka koja se moraju brzo donijeti i potencijalnih varanja od strane igrača, nisu striktna u svim situacijama. Postoji nekoliko momenata gdje sudac može promijeniti tijek zbivanja utakmice: penali, zaleđa, prekršaji, kartoni i isključenja te nadoknada vremena. Svi momenti su važni kada se gleda namještanje utakmice te mogu ukazati promatračima kako se manipulira utakmicom.

Na profesionalnim i amaterskim razinama najlakše je podmititi sudce (glavnog i/ili pomoćne) kako bi se osigurao određeni rezultat. Nekoliko je razloga. Prvo, lakše je podmititi jednog, dvoje ili troje sudaca nego četvero ili više igrača protivničke momčadi. Drugo, sudci su manje plaćeni od nogometaša. To vrijedi za sudce na višim razinama, te je očito zašto pristaju na koruptivne radnje. Prosječni sudac Serie A (prva talijanska liga) zaradi 50 000 eura godišnje dok prosječni igrač u slabijim momčadima znao zaraditi deset puta više od toga (Boeri i Severgnini, 2011: 350). U amaterskom nogometu, iako ne postoji konkretan podatak, pretpostavka je kako sudac ne može samostalno živjeti od rada i novaca zarađenog na amaterskoj razini. Treće, što je ranije spomenuto, moguće je sudcima ponuditi napredak u karijeri, što se posebice odnosi na put od amaterskih do profesionalnih liga. U Hrvatskoj, sudci sude 4. ili 5. ligu te se njihov rad ocjenjuje i oni dobivaju promociju temeljem ocjena komisije i kvalitete suđenja. No, pokazat će se, nije to jedini način napretka te tu nastupa korupcija koja je široko zastupljena.

Što se tiče uspješnosti korumpiranja sudca, Hill tvrdi kako „podmićeni sudci mogu uspješno namjestiti utakmicu u 79% slučajeva“ (Hill, 2010: 130). S druge strane, postoji analiza vezana uz već spomenuti Juventus (Distaso et al. 2012) gdje se statističkom analizom omjera osvojenih bodova u utakmicama gdje je podmićeni sudac sudio i onima u kojima nije, pokazalo kako je Juventus manje bodova osvajao kada su im sudili podmićeni sudci. Autori naznačuju kako je bitna i relativna snaga momčadi protiv kojih je Juventus igrao. Momčad koja nastoji osvojiti prvenstvo nisu potrebni sudci kad igra protiv slabijih momčadi već kada igra protiv jačih. Ali zanimljivo jest kako je Juventus izgubio samo četiri utakmice te sezone i to kada su sudili pristrani sudci.

Nadalje, sudci utječu na utakmicu u kojoj trenutno sude, ali i na one koje se igraju uskoro, u rasponu od tri do sedam dana. Spomenuto je što se može učiniti na aktualnoj utakmici, a o tome opširnije u rezultatima istraživanja. Što se tiče budućih utakmica, sudac može jednom od glavnih i kvalitetnijih igrača dati crveni karton kako bi propustio iduću, možebitnu utakmicu, a

ponekada i dvije utakmice pošto direktni crveni karton označava da je igrač nastupio opasno prema protivničkom igraču s mogućnošću ozljeđivanja. Tako su sudci tijekom *Calicopoli* skandala u Italiji 2000-ih često kartonirali glavne igrače raznih momčadi tjedan prije nego što bi ista momčad igrala protiv Juventusa koji je u sezoni 2005/2006 osvojio talijansko prvenstvo, a koje je potom oduzeto i klub je izbačen iz prve u drugu ligu zbog utjecaja na sudce kroz čitavu sezonu (Andreff, 2019: 18).

Važno je napomenuti da u kontekstu podmićivanja uobičajeno postoji pasivno i aktivno podmićivanje. Aktivno podmićivanje (davanje mita) je radnja dovršena „predajom ili obećanjem dara ili kakve druge koristi službenoj ili odgovornoj osobi kako bi ona obavila ili propustila obaviti neku službenu ili drugu radnju...”, (Galiot, Čović, 2021: 335), pod uvjetom sklapanja ugovora o podmićivanju između aktivne i pasivne strane. S druge strane, osoba koja sudjeluje u koruptivnom sporazumu kroz pasivno podmićivanje (primanje mita) jest „službena ili odgovorna osoba koja zahtijeva ili primi mito, ili koja prihvati ponudu ili obećanje mita za sebe ili za drugoga da unutar ili izvan granica svoje ovlasti obavi službenu ili drugu radnju koja bi se morala obaviti, ili da ne obavi službenu ili drugu radnju koja se ne bi smjela obaviti” (Galiot, Čović, 2021: 335). Vezano uz to, autori, preko presuda koje je donio Vrhovni sud, upućuju kako je koruptivna radnja u tijeku čim se sporazum dviju strana dogovorio, bez obzira je li igrač ili sudac djelovao na način koji dovodi u pitanje integritet igre. To je obilježje primanja mita i kazneno je djelo.

Sudcima se pristupa materijalnim i nematerijalnim sredstvima kako bi sudili po specifičnom nahođenju osobe koja im je prišla. Novčane naknade su učestale, a primjera na profesionalnim razinama ne nedostaje. U skandalu koji je zadesio Njemačku 2000. godine glavni sudac Robert Hoyzer priznao je kako je prihvatio 67,000 eura i skupi televizor kako bi namjestio devet utakmica.¹¹ Naime, pristupio mu je Ante Sapina, koji je u suradnji s azijskim kladioničarima i nekoliko turskih reprezentativaca namjestio utakmice. Često se pristupa raznim darovima (satovi, parfemi, skupa odjeća itd.) te, u vidu organiziranog kriminala, i seksualnih usluga kojima bi se sudce nagrađivalo ili ucjenjivalo (Hill, 2010: 154-172). Ucjenjivalo bi se jer dosta sudaca je već imalo sklopljen brak, neki i djecu. Nagrađivalo bi se one koji su bili česti gosti i pružatelji pristranog suđenja te postali naviknuti na sve usluge i darove koje su već okusili. Posljednja inicijativa kojom se sudca može korumpirati jest pitanje njegove karijere i napretka

¹¹ The guardian, <https://www.theguardian.com/football/2005/nov/18/newsstory.sport4> posjećeno: 20.02.2024.

te broja utakmica koje će suditi u određenoj ligi. Moriconi i Cima (2021) u analizi mogućnosti utjecaja na karijeru sudaca preko ocjenjivanja i određivanja istih putem ovlaštenih tijela zaključuju kako je takav način rada postao norma u Portugalu, ali je vjerojatno i drugim državama. Ako se tome nadoda analiza Visschers et al (2019), gdje iz empirijskog istraživanja 595 sudaca u Belgiji, sudci smatraju da službenici, igrači, treneri ili drugi sudci neće prijaviti korupciju koju su vidjeli jer ih je strah za svoju karijeru te da nisu dovoljno zaštićeni, može se konstatirati da je problem podmićivanja i detekcije povezan i jednako snažan.

Sukladno svemu navedenom, vidljivo jest kako je pitanje pozicije sudca unutar kompleksa nogometne igre, njegov izbor, kontrola rada te mogućnost detekcije i otpora korupciji bilo koje vrste izazov s kojim se adekvatno ne nose brojne države koje su analizirane (Rumunjska: Constantin i Stănescu, 2020, Rusija: Cheloukhine (2013), Poljska: Woźniak: 2019, Portugal, Italija, Belgija). Takve i slične nalaze očekuju se u ovoj analizi.

2.1.3. IZBJEGAVANJE POREZA

U sustavu oporezivanja, njegovog plaćanja te poreznih olakšica, nogometni klubovi zauzimaju poziciju kao sportska dionička društva ili udruge za natjecanje. Na klubove osnovane kao sportska dionička društva (npr. Hajduk) djeluju drukčiji porezni tretmani od klubova osnovanih kao udruge za natjecanje (npr. Dinamo). Primjerice, sportska dionička društva dužna su plaćati porez na dobit po stopi od 20% dok udruge za natjecanje nisu dužne plaćati isti (Sokanović, Šinković i Pajčić, 2012: 817). Unatoč tim razlikama, svi klubovi i igrači trebaju prijavljivati i plaćati porez u situacijama koje su određene poreznim zakonom. Profesionalni i amateri sportaši potpisuju različite ugovore te se, ovisno o njihovom statusu, visini naknade i mjestu treniranja (prirezi su različiti po gradovima) plaćaju porez.¹²

Izbjegavanje poreza¹³ se u ovome slučaju može opisati kao „svako djelovanje poreznog obveznika usmjereno umanjivanju ili izbjegavanju porezne obveze, ali to djelovanje ostaje u zakonskom okviru ili bolje rečeno na njegovu rubu: 'neprihvatljivo smanjenje porezne obveze koju je porezno zakonodavstvo namjeravalo obuhvatiti, ali iz nekih razloga nije odnosno takva

¹² Više o sličnostima i razlikama između poreznih obaveza i poreznih olakšica sportaša profesionalaca i amatera u Jozipović (2022).

¹³ Napomena da se ne misli na utaju ili umanjivanje poreza već specifično na izbjegavanje poreza; vidi više na Šimović, Rogić Lugarić, Cindori, 2007: 594.

interpretacija zakonskih odredaba koja omogućuje porezne pogodnosti koje zakonodavac nije predvidio i koje su suprotne intencijama zakonodavca” (Šimović, Rogić Lugarić i Cindori, 2007: 594). Izbjegavanjem poreza svi su na dobitku osim države. Igrač ne mora od svoje plaće odvajati novac koji ide državi (ostane mu više novaca), a klub ne mora voditi računa je li prekršio ijedan porezni zakon. Jozipović (2022) piše o razlikama i sličnostima poreznih obaveza, olakšica i oslobođenjima koja se dotiču profesionalnih i amaterskih sportaša u Hrvatskoj, Njemačkoj i SAD-u. Iz tog rada važno je izvući segment o statusu i primanjima sportaša amatera gdje Jozipović nabroja moguće mehanizme isplata novčanih naknada putem ugovora za treniranje i natjecanje u sklopu nogometnog kluba i koja ja visina do koje je isplata neoporeziva te navodi: 1) ugovor o radu, 2) ugovor o djelu, 3) stipendijski ugovor i 4) ugovor o naknadi za ostale troškove (putni troškovi i hranarina) (2022). Kako je „u sudskoj praksi utaja poreza i drugih davanja kod profesionalnih sportaša“ (Sokanović, Šinković i Pajčić, 2012: 822) češća i veća nego kod amatera, smatra se dodatnim motivom da se, bez obzira na količinu utaje poreza, istraže načini utaje te koliko je ona učestala. Stoga, primarno se istražuje kako klubovi isplaćuju plaće igračima amaterima s kojima imaju usmeni dogovor. Sportaši amateri primaju naknade koje su oslobođene poreza: sportske stipendije, nagrade u sportu i naknada za treniranje. U sklopu sportske stipendije i naknade za treniranje, mjesečna neoporeziva naknada koja se može isplatiti jest 560 eura (4219 kuna) od 1. siječnja 2024. godine, a do 31. prosinca 2023. godine iznosila je 232,27 eura (1750 kuna).¹⁴ Maksimalna neoporeziva isplata nagrada za sportska ostvarenja iznosi 2800 eura (21097 kuna) na godišnjoj razini od 2024. godine, a do tada iznosila je 2654,48 eura (20000 kuna). Vidljiva je značajna promjena u visini neoporezivog dijela sportskih stipendija i naknada za treniranje. Povećanja neoporezivog djela je pozitivno i stimulativno jer se klubovima olakšava vršenje isplata putem računa te se smanjuje prostor isplatama na „crno“, odnosno u gotovom novcu, a koji prelazi dozvoljeni neoporezivi iznos. Time se direktno reducira već spomenuta siva ekonomija.

¹⁴ Svi podatci o naknadama preuzeti su iz: Računovodstvo, revizija i financije – stručne informacije za 2024. godinu, a vidljivi su i na stranici <https://aestus.hr/koji-su-neoporezivi-primici-i-njihovi-limiti/> posjećeno: 15.02.2024.

2.1.4 KLIJENTELIZAM I SUKOB INTERESA

Ova dva pojma stavljena su pod jedno poglavlje jer su često usko povezana u koruptivnim radnjama. Članovi raznih javnih tijela (općinskih/gradskih ureda za sport ili drugih ureda) mogu biti ujedno i članovi kluba. Tu se nalazi potencijalni sukob interesa pošto se može direktno pogodovati nekim klubovima, posebice u situaciji kad ne postoje jasni kriteriji prema kojima se dodjeljuje financijska pomoć ili ukoliko se donositelji odluka ne izuzmu iz procesa odlučivanja (Bačić: 2012; Mavračić Tišma: 2019; Dragičević Prtenjača: 2020). To se odnosi i situacije gdje osoba može ostvariti privatnu korist jer zna kakvu buduću javnu nabavu savez mora obaviti te se može postaviti veza u pogodovanju u ugovorima radi ostvarivanja buduće koristi. Također, postoje situacije gdje ucjenom uskraćivanja financijskih izdataka možete utjecati na zapošljavanje trenera u klubovima (više u rezultatima i analizi istraživanja) (Mavračić Tišma, 2019).

Klijentelizam kao pojava se najčešće opisuje kroz koncept političkog klijentelizma, odnosno kao „oblik društvene i političke organizacije gdje pristup javnim resursima kontroliraju moćni 'pokrovitelji' i isporučuje se manje moćnim 'klijentima' u zamjenu za poštovanje i druge oblike usluge” (Paradiso, 2014: 2 prema Roudakova, 2008). Kao što će to kasnije u radu biti prikazano na slučaju Hrvatske, nogomet je isprepleten klijentelizmom i održava neravnotežu moći između pokrovitelja koji dirigira splet budućih djelovanja i događaja te njihovih klijenata koji su primorani im se prilagoditi i slušati svaku riječ.

Ipak, postoje određene razlike između klijentelističkih praksi u općenitom obliku naprema klijentelističkih praksi u nogometu. Općenita praksa i razina, koja se ostvaruje u odnosu političara ili pretendenta na javnu poziciju i ljudi (klijenti) koji omogućuju dolazak na javnu poziciju, nalaže da manji klijenti na općinskoj razini primaju robu ili usluge od političara koji zauzvrat očekuju potporu, odnosno njihov glas na izborima zbog egzistencijalističkih potreba. S druge strane klijentelizam se u nogometu rado koristi i provodi u svakodnevnoj praksi i nogometu. Dok na općoj razini manji klijent nema mogućnost dizanja na socijalnoj ljestvici, u nogometu službenici mogu kroz klijentelističke prakse ostvariti bolje pozicije, sredstva ili jednostavno osigurati vlastitu poziciju za stalno (Lalić, 2020: 162-167).

Striktno govoreći, sukob interesa nije korupcija, ali do nje može dovesti ako se ne obznani međusobno poznanstvo aktera koji djeluju skupno (Mavračić Tišma, 2019: 118-119 i 126). Sukob interesa nastaje zbog relativne veličine sektora i odnosa u kojem se osobe nalaze, veličine države i broja ljudi te široke mogućnosti suradnje raznih javnih ili privatnih sektora.

Sukladno, sukob interesa se može opisati kao situacija u kojoj pojedinac koji obnaša određenu djelatnost odluči svojim ponašanjem, djelovanjem ili čak samo vlastitom pozicijom utjecati na donošenje odluke na način da pogoduje sebi ili nekim drugim osobama koje poznaje (Bačić, 2012: 179; Mavračić Tišma, 2019: 118). Problem s definiranjem sukoba interesa počinje još od hrvatskog zakonodavstva. Čak i pri pregledu hrvatskih propisa „postaje jasno da Zakonodavac ne daje sveobuhvatnu definiciju tog fenomena već najčešće primjerno navodi slučajeve odnosno okolnosti kod kojih je riječ o sukobu interesa” (Brnabić, 2018: 354), s namjerom usklađivanja vlastitih propisa s propisima Europske unije. Može se reći da sukob interesa postoji „kada su privatni interesi dužnosnika u suprotnosti s javnim interesom, a posebice kada privatni interes dužnosnika utječe na njegovu nepristranost u obavljanju javne dužnosti ili se osnovano može smatrati da privatni interes dužnosnika utječe na njegovu nepristranost u obavljanju javne dužnosti ili privatni interes dužnosnika može utjecati na njegovu nepristranost u obavljanju javne dužnosti” (Brnabić, 2018: 355).

Za kraj pregleda literature i teorije, treba naglasiti važnost sporta za javni interes. Sport utječe na percepciju ljudi o borbi, poštenju i nagradama koje proizlaze iz truda i natjecanja. Barem bi tako trebalo biti... A, povezano s javnim interesom, sportska zajednica ima i odgojno-obrazovnu ulogu. Djeca od pet/šest godina počinju se baviti sportom i trenirati na bazi dva do tri puta tjedno sa sporadičnim natjecanjima. Njihova natjecanja nisu još na udaru koruptivnih radnji, ali neki se sjećaju ili barem mogu zamisliti prvotni šok koji se doživi kada se u mladosti u potpunosti osvijesti postojanje korupcije u pojedinim područjima, a naročito u sportu koji je predstavljen kao mjesto natjecanja. Iako znanje o neizbježnosti i sveprisutnosti korupcije stvara moralnu neugodi kod većine građana, treba gledati u smjeru njenog smanjenja sada kako bi buduće generacije zaista mogle sudjelovati u „fer“ i korektnom natjecanju. Još uvijek je praksa, i to u velikim klubovima prve lige, da se u omladinskim školama „plaćaju“ treneri iz džepa roditelja kako bi njihovo dijete nastupalo. Takvim praksama nikako nije mjesto u prostoru gdje bi sloboda duha i zdravo tijelo trebali biti primarna smisao sporta.

3. TEORIJSKI OKVIR

Temeljeno na postojećim mehanizmima iz literature, mogu se navesti mehanizmi korupcije u amaterskom nogometu koji se očekuju u istraživanju. Najprije bi se iz intervjua trebali saznati podaci o učestalosti, razlozima i dinamici namještanja utakmica kao najzastupljenijeg i najrasprostranjenijeg mehanizma. Postoje razlozi zbog kojih se mogu očekivati namještanja u većini amaterskih utakmica. Dugogodišnje suparništvo lokalnih klubova, borba za određenu poziciju na tablici koja vodi u viši rang ili osigurava ostanak u istom rangu, osjećaj nezadovoljstva kluba iz prijašnjih međusobnih susreta gdje je jedan klub imao pristrano suđenje... Važno je naglasiti kako namještanja nisu povezana uz financijsku dobit na (i)legalnim kladionicama jer na većinu amaterskih utakmica nije moguće staviti okladu odnosno, amaterski nogomet nije popraćen od strane kladioničarskih organizacija.

Drugi očekivani mehanizam jest korumpiranje sudaca u svrhu pristranog suđenja. To je ujedno i najlakši način ostvarivanja prednosti nad suparničkom momčadi pošto se financijskom ili uslužnom nagradom sudca/sudaca može stvoriti prednost na terenu. Zakinuta momčad utakmicu mora odigrati do posljednjeg sudčevog zvižduka. Nakon utakmice, putem pregleda snimke i evidentiranih previda ili pristranosti sudca moguće je slanje žalbe sudačkom savezu. Zakinuta momčad može tražiti kaznu za sudce, da sudac ne može suditi njihove buduće utakmice ili dobiti eventualnu ispriku saveza zbog događaja, ali to je vidljivo samo u najprestižnijim ligama gdje je pokrivenost terena kamerama znatnija.¹⁵ Također, očekuju se saznanja o broju i tipu aktera koji mogu utjecati na sudce, iz kojih razloga, imaju li sudački savez, povjerenik za ligu i komisije utjecaj na izvedbu suđenja.

Treći očekivani mehanizam jest izbjegavanje poreza. Neprijavlivanjem i neplaćanjem poreza šteti se državi u svrhu osobnog dobitka aktera koji su plaćeni za svoj rad (ponajviše igrači, treneri, članovi uprava klubova i osoba koje se brinu o čistoći klupskog prostora te održavanja kvalitete terena) ili koji primaju novac radi davanja usluga (najam terena ili održavanje turnira gdje se prodaju hrana i piće). Izbjegavanje poreza često prati prešutan dogovor većine sudjelujućih aktera. Pitanja iznosa, načina manevriranja klubova i igrača novcem te primanja naknada koja su oslobođena plaćanja poreza očekuju se u opisu navedenog mehanizma izbjegavanja poreza.

¹⁵ <https://www.sportingnews.com/uk/football/news/var-apology-list-premier-league-pgmol-referee-mistakes/hhw8byssj025djuce3gbd2pp> posjećeno: 30.05.2024.

Posljednji očekivani mehanizam odnosi se na klijentelizam i sukoba interesa. Svako područje isprepletено javnim ovlastima i privatnim interesima donosi mogućnost stvaranja sukoba interesa. Tako se na amaterskoj nogometnoj razini može očekivati utjecaj javnih tijela, političkih stranaka ili raznih gradskih/općinskih ureda na rad i zapošljavanje u klubovima te na izvor i način financiranja klubova. U vidu klijentelizma očekuje se značajan utjecaj javnih tijela i političkih stranaka na rad i zapošljavanje unutar nogometnog saveza, sudačkog saveza, raznih komisija i povjerenika. Također, očekuje se utjecaj potonjih na rad i promociju sudaca, klubova i trenera. Klijentelizam se pojavljuje tamo gdje postoji prostor i pozicija napretka putem pogodovanja interesima koje traži pokrovitelj.

Za kraj, može se reći kako se očekuju i mehanizmi koji nisu navedeni odnosno za koje se ne zna postoje li. Većina ispitanika su dugogodišnji zaposlenici klubova na raznim pozicijama te pretpostavlja se kako imaju primjere mehanizama koji nisu široko pokriveni literaturom ili jednostavno vidljivi ostalim akterima (novinarima, navijačima pa čak i igračima klubova). Takve mehanizme treba zapisati, spomenuti i ostaviti za buduća istraživanja područja korupcije u amaterskom nogometu.

4. METODOLOGIJA

Primarna istraživačka metoda korištena u radu su kvalitativni podaci temeljeni na anonimnim polustrukturiranim polusatnim intervjuima. Odabir metode intervjua proizlazi iz tri razloga. Prvi, intervjuom se osigurava razumljivost pitanja, mogućnost objašnjenja svrhe istraživanja te postavljanje potpitanja ukoliko dođe do zastoja u ispitivanju. Drugi, naspram anketa, u temu se ulazi duboko sa zadaćom razumijevanja fenomena kojeg doživljava ispitanika (Tavory, 2020: 452). U pitanjima korupcije osjećaju se frustracije, ljutnja nad proživljenim iskustvom ili nezadovoljstvo zbog zatečenog stanja jer korupciju prati nepravda i doživljaj zapostavljenosti na neobjektivnim temeljima. Iskustva su subjektivna, ali učestalim ponavljanjem istih mehanizama, poučeni gore ispitanom literaturom, stvara se putokaz u načine funkcioniranja koruptivnih radnji. Treći, mehanizme korupcije prvo je potrebno razumjeti i opisati jer proučavaju se radnje koje se događaju iza „kulisa“. Korupcija je teško kvantificirani fenomen zbog mnoštva načina manifestacije. Prikrivene radnje već navedenih načina korumpiranja sudaca ukazuju na različite prakse utjecaja na nogometnu sferu.

S druge strane pozitivnih aspekata intervjuiranja postoje problemi. Tijekom razgovora ispitanici mogu davati društveno poželjne odgovore. To je posebice očekivano u pitanjima korupcije pošto su ponašanja i obilježja koruptivnih djelovanja često vezana uz nezakonite ili, minimalno, moralno upitne radnje. Stoga je važno biti svjestan poželjnih odgovora ispitanika naspram stanja koje se nastoji opisati (Tavory, 2020: 450-451). Dodatan problem je nereprezentativnost ispitanika. U sustavu nogometa postoje: igrači, treneri, sudci, delegati na utakmicama, komisije, delegati sudaca, povjerenici liga, tajnici klubova ili saveza, sportski direktori, predsjednici klubova ili saveza te mnoštvo učesnika koje valja ispitati. Svatko ima drukčije viđenje zatečenog stanja, ključnih problema, problematičnih aktera te potencijalnih rješenja. Posljednje, ovisno o pozicijama koje su držali ispitanici unutar amaterskog nogometa, svatko će inzistirati na različitim problematikama i težini istih. Zato su za ovo istraživanje odabrani ispitanici držali nekoliko pozicija tijekom godina djelovanja. Imali su priliku upoznati se s mnogostrukim aspektima vođenja određenog segmenta unutar nogometa te kakav utjecaj korupcija može imati na njih. Unatoč navedenim problemima, intervju jest optimalnim način proučavanja dosad neistraženog fenomena korupcije u amaterskom nogometu.

Odabrani su anonimni razgovori zbog svrhe rada – mehanizmi korupcije. Svrha nije otkriće točnih struktura (po imenima institucija i njihovih predstavnika te pozicija koje drže) i imena aktera koji najviše sudjeluju u korupciji već saznati mehanizme kojima isti djeluju unutar amaterskog nogometa. Glavne institucije navedenu su kako bi se razaznao koncept, dinamika i međuodnosi raznih aktera i institucija, pritom ne spominjući direktne funkcije. Tijekom spominjanja određenih funkcija koriste se razni izrazi kako se ne bi protumačilo o kojoj točno poziciji se radi: viši dužnosnik, član HNS-a/ZNS-a ili član kluba. Anonimnost je zajamčena zbog osjetljive prirode istraživanja korupcije, lakšeg ostvarenja komunikacije sa sudionicima te osiguravanja svakog sudionika od potencijalnih neprilika/neugodnosti ako bi se saznalo sudjelovanje u ispitivanju koje direktno ispituje strukture gdje su zaposleni. Ispitanicima se navelo što može spasti pod korupciju: mito, klijentelizam, pranje novca itd. Time se nastojao osvijestiti način promišljanja ispitanika o korupciji i usmjeriti razgovor o konkretnom tipu korupcije kako bi istraživanje dalo rezultate o mehanizama, za koje nije bilo sigurno hoće li se ponavljati u sljedećim, kasnijim, intervjuima.

Polustrukturirani način odabran je zbog tri razloga. Prvo, pripremljena pitanja mogu se prilagoditi području i razumijevanju korupcije ispitanika (Alsaawi, 2014: 151). Svakom ispitaniku dana je sloboda odgovora bez usmjeravanja u konkretan tip korupcije (Adams, 2015: 493). Kasnije usmjeravanje vodilo je dubljem razumijevanju i primjerima ispitanika. Drugo,

ostavlja se adekvatan prostor ispitivanju fenomena koji su uočljivi, primjerice korumpiranost sudaca, i manje vidljivih fenomena poput utjecaja komisija ili saveza na imenovanja sudaca, povjerenika ili delegata. Treće, ispitanici mogu spomenuti prethodno neutvrđeni mehanizam i detaljno ga objasniti (Adams, 2015: 494). Mana trećeg razloga jest mogućnost pojavljivanja više mehanizama koji se sustavno ne pojavljuju tijekom ostalih intervjua. No, smatra se kako dubinsko razumijevanje i objašnjenje takvih mehanizama daje razloge za buduća istraživanja istih.

Trajanje intervjua limitirano je na 30 minuta zbog vremenskog ograničenja ispitanika te širine teme. Trideset minuta dovoljno je vremena za ispitivanje mehanizama bez barijera o količini znanja koju ispitanik može sažeti u tom vremenu. Ipak, za buduća istraživanja mehanizama i konkretnijih otkrića, poželjno je duže ispitivanje, s više ispitanika i raznih funkcija te formiranje fokus grupa kako bi ispitanici međusobno nadopunili znanja.

Odabrani su sudionici koji aktivno rade ili prate zbivanja u nogometu na amaterskoj razini te su prije samog ispitivanja potvrdili postojanje raznih koruptivnih radnji. Oni su obnašali sljedeće funkcije: tajnik u klubu, sportski direktor, predsjednik kluba, trener(i), sudac i bivši amaterski igrači. Većina ih je obavljala više funkcija u amaterskom nogometu, neke funkcije su obavljali i paralelno. Dva ispitanika bez direktne funkcije u sklopu nogometa su: političar i umirovljeni sportski novinar. Političar je u svojoj sredini služio kao osoba koja poznanstvima može privući određene sponzore i donatore. Oni financijski pomažu klubu u napretku i privlačenju kvalitetnijih igrača. Novinar je nepristrani promatrač koji uočava koruptivne radnje bez doticaja s klubovima, igračima ili isticanim ljudima iz nogometnih klubova/sredina. Izbor ispitanika vezan je uz autorovo dugogodišnje treniranje i natjecanje u amaterskom nogometu, stvorena poznanstva te idejom o znanju ispitanika o temi iz prijašnjih, neformalnih razgovora. Sve navedene funkcije u klubu i izvan njega daju istraživanju mjerodavno viđenje mehanizama korupcije. Rezultati će biti analizirani iz razgovora sa sedam ispitanika.

Trenutno aktivni igrači kao potkupljivi akteri nisu intervjuirani u istraživanju. Njihova mišljenja trebalo bi zasebno ispitati jer većina nije svjesna razine korupcije izvan nogometnog terena. Pretpostavka jest da su svjesni njenog postojanja, ali ne i točnih načina funkcioniranja. Uvide da je sudac korumpiran no, u nemogućnosti su točnog ukazivanja na proces i ljude koji su ga korumpirali. Igrači češće nagađaju zašto je tome tako i tko je to mogao učiniti. Stoga, razmišljanja igrača o temi ostavljena su budućim istraživanjima.

Razdoblje na koje se ispitanici ponajviše referiraju jest posljednjih 10 do 15 godina (ovisno o govorniku). Razgovori su provedeni u studenom i prosincu 2022., siječnju i lipnju 2023. godine. Šest od sedam ispitanika duže od 20 godina na određeni način djeluje ili prati zbivanja u amaterskom nogometu.

Prije početka intervjua ispitanicima je objašnjena svrha istraživanja te garancija njihove anonimnosti kao i anonimnost svih ljudi koje će poimence navoditi. Završilo se istraživanje sa sedam ispitanika. Trebalo je ispitati sveukupno devet sudionika, no dva su u zadnjem trenutku odustali zbog mogućih posljedica ako bi se saznalo za sudjelovanje u istraživanju. Ocjenjuje se kako je to zadovoljavajući broj u pokušaju određivanja mehanizama koji se proučava (Alsaawi, 2014: 152), ali nedovoljan za poopćavanje svih zaključaka koji su doneseni tijekom istraživanja. Značajno bi bilo, kako su gotovi svi i naveli, da se ovakva istraživanja nastave i prodube. No, jedan od problema jest što neki od ispitanika ne bi uopće pričali, a da im nije zagarantirana anonimnost. Naravno, to je razumljivo, ali jest i jedan od mnogih paradoksa koji su vezani uz proučavanje i rješavanje problema korupcije koji je sveprisutan u hrvatskom društvu. Za kraj, kako bi se dodatno osigurala anonimnost ispitanika dodijeljeni su brojevi - ispitanik 1, 2, 3 itd. Žargone i sklopljene rečenice koji su korišteni nisu se preoblikovali jer se htjela ostaviti autentičnost citiranja.

U slijedećem poglavlju prikazani su rezultati istraživanja.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Neki od mehanizama korupcije koji su otkriveni kroz provođenje intervjua nisu izričito spomenuti u pregledu postojeće literature te su ovdje navedeni otkriveni mehanizmi korupcije: 1) namještanje utakmica, 2) podmićivanje sudaca, 3) izbjegavanje poreza, 4) klijentelizam i sukob interesa na relaciji HNS-a i ZNS-a naspram klubova te se uvodi problematika koju je samo jedan ispitanik spomenuo te ju detaljno opisao: 5) HNS: država u državi.

5.1 NAMJEŠTANJE UTAKMICA

Prvi otkriveni mehanizam jest namještanja utakmica. Namještanja se rade s ciljem 1) pozicioniranja klubova na prva mjesta koja vode u viši rang natjecanja, 2) pozicioniranjem na mjesta iznad pozicija koja vode u ispadanje kluba u niži rang natjecanja i 3) nastojanjem ostvarivanja boljeg plasmana od suparničkog kluba (najčešće klubovi s istog područja kako bi se pokazala natjecateljska, upravljačka i financijska nadmoć). Ova tri mehanizma spomenuli su svi ispitanici osim jednog. Također, navedena tri mehanizma nisu ideal tipovi, već postoje ispreplitanja. Primjerice, klub A i klub B su dugogodišnji suparnici te svake godine nastoje ostvariti bolji rezultat od drugog, a oba se bore za opstanak u istom rangu natjecanja. Svi ispitanici potvrđuju postojanje korupcije od najnižih seniorskih amaterskih liga, to je, po broju, 8. rang natjecanja, pa sve do profesionalnih pod brojem 1. i 2. Interesantno jest kako 6 od 7 ispitanika u početku razgovora o korupciji i namještanju utakmica spominje postojanje korupcije u cjelini hrvatskog društva. Opisuju fenomen kao neizbježan, konstantan i „normalan“. Time upućuju na neminovnost postojanja mehanizama kakvi su zatečeni na državnoj razini unutar sustav amaterskog nogometa. Dublje o pitanjima namještanja utakmica se nije ulazilo pošto, kao što je opisano ranije, u sustavu natjecanja amaterskog nogometa ne postoji mogućnost klađenja na utakmice, rezultat, strijelce i ostale opcije koje nude (i)legalne kladionice. Dalje su navedeni rezultati istraživanja povezani s glavnim akterima namještanja utakmica, sudcima, a potom se ulazi u pitanja izbjegavanja poreza te, za kraj, međudnos politike i nogometa.

5.2 SUDCI U NAMJEŠTANJU UTAKMICA – MITO I KLIJENTELIZAM

Svi ispitanici spominju sudce kao protagoniste koruptivnih radnji. Konkretno, govorili su o utjecaju glavnog sudca ili sudačke trojke (glavni sudac i dva pomoćna sudca) na ishod utakmice. Rezultati pokazuju nekoliko mehanizama utjecaja na sudce 1) mito u obliku gotovine, usluga ili večere i pića, 2) uvjetovanje suđenja broja utakmica koje dodjeljuje sudački savez te uvjetovanje napretka u karijeri i 3) pristrano suđenje na temelju osobnog poznanstva s akterima koji takvo suđenje zahtijevaju.

Prvi mehanizam je najzastupljeniji pošto nije potreban veći broj interakcija i aktera u izvršenju radnje. Sudcima, uglavnom, prilaze članovi uprave kluba (predsjednik, podpredsjednik, tajnik, sportski direktor itd.) s konkretnom svotom novaca koja će biti dana u gotovini direktno nakon utakmice uz ostvarenje „adekvatnog“ rezultata zbog kojeg je počinjena radnja. Neispunjavanje radnje otvara mogućnost neisplate novca. Iako literatura govori o postojanju „domaćinskog“ suđenja (Distaso et al, 2012: 6-7), nalazi istraživanju ne idu tome u prilog. Postojanje pristranog/„domaćinskog“ suđenja direktno ovisi o postojanju koruptivnih radnji. Na utakmicama amaterskih liga nema dovoljno gledatelja koji bi stvorili pritisak kakav osjeća sudac koji sudi ispred desetak tisuća ljudi. Svota ponuđena sudcima ovisi o rangu natjecanja, važnosti utakmice te potrebama kluba. Iz jednog neformalnog razgovora sa sudcem saznalo se kako redovno ostvaruje prihode od 250 do 300 eura za nepošteno suđenje, a nekada između 500 i 550 eura. Suđenje po „tarifi“ (sudčev izraz) između 250 i 300 eura karakteriziralo je: pristrano suđenje u omjeru 70:30 za domaću momčad, više dosuđenih prekršaja nad domaćim igračima, manje dosuđenih zaleđa za domaću momčad, više dodijeljenih žutih kartona protivničkoj momčadi te više kornera za domaću momčad. Za „tarifu“ 500 do 550 eura sam je kazao kako zna napraviti „cirkus od utakmice“. Pod time je podrazumijevao: suđenje u omjer 80:20 ili 90:10 za domaću momčad, siguran crveni karton za protivničku momčad te nemogućnost ostvarenja kornera, prekršaja ili druge prednost na protivničkom djelu terena te barem jedan penal za domaću momčad. Bio je svjestan neprimjerenosti takvog suđenja te minimalne kazne od saveza, ali, osim toga, priznaje financijsku isplativost odrađivanje radnje. Kazna saveza odnosi se na dvotjedno udaljavanje sudca iz lige u kojoj je radnja učinjena.

Nadalje, čašćenjem sudaca večerom i pićem se suviše olako stječe njihova voljnost donošenja pogrešnih i/ili izmišljenih odluka na štetu jednoj od momčadi. Takve radnje sudaca praćene su

iznimnim izljevima frustracija igrača, trenera, ali i gledatelja koji vide što se događa.¹⁶ Ispitanik 3 kaže: „sve se svodi na korupciju koja može biti od par stotina kuna do odojka i dvije gajbe piva. Katastrofa je da se u Hrvatskoj ljudi prodaju za tako sitne pare”.

Drugi mehanizam, način delegiranja sudaca od kojih se očekuje nepošteno suđenje spominju svi ispitanici te potvrđuju njeno postojanje. Naime, za svaku ligu postoji povjerenik za suđenje. Česta praksa je uplata novca povjereniku, bilo za jednu polusezonu ili za cijelu sezonu¹⁷, kako bi slao suce koji će obaviti pristrano suđenje za jednu momčad. To čine momčadi koje aspiriraju na osvajanje naslova te kvalificiranje u viši rang ili momčadi koje na kraju zimskog djela sezone shvate kako će morati upotrijebiti druga sredstva u želji opstanka u istom rangu natjecanja. Budući da se sudce bira na tjednoj bazi, ne mora nužno biti poslan dotični, nepošteni sudac na utakmicu gdje igra momčad koja je dogovorila pomoć. Sudac ili sudce se šalje na suđenje njihovim najbližim konkurentima u borbi za ulazak u viši rang ili borbi za opstanak. Sudac tako radi preventivnu štetu gdje prvom najbližem konkurentu umanjuje mogućnost osvajanja bodova. Time se, na određen način, nastoji diversificirati utjecaj povjerenika kako ne bi bio prozvan, iako se već zna koja momčad te godine nastoji biti prva ili druga na ljestvici, a to su mjesta koja vode u rang više. Znanje o momčadi koja pokušava ostvariti promociju u viši rang događa se na sastanku predsjednika klubova konkretnog ranga. Na sastanku se izvlače redni brojevi koji određuju način odigravanja kola i raspored suparnika iz vikenda u vikend. Tamo predsjednici klubova u nadi plasmana izjašnjavaju svoju namjeru napretka.

Nadalje, pošto se više klubova bori za određeni plasman, a nemaju svi mogućnost dodatno financirati povjerenika i sudce, preostaje im borba bez sredstava utjecaja na sudce ili direktan dogovor sa sudcima oko cifre i način suđenja. Ispitanik 2 je to detaljno objasnio: „naravno, sudcima se daje novac da sude na određen način. Neki daju novac da se pošteno sudi ako već znaju da sudac, putem struktura, radi za drugi klub, a neki daju da se nepošteno sudi. Neki će odbiti ponudu, neki će reći da će suditi na određeni način samo da dobiju novac, a svejedno

¹⁶<https://www.zagorje.com/mobile/clanak/sport/sedmi-uzastopni-minimalni-poraz?fbclid=IwAR1jInFEYI9B4ItmDwMSDv-yGRBs2EB9Re1gjinigi9eK50NtRrYU7EUGLDo>
posjećeno 12.03.2024.

¹⁷ Polusezona označava periode natjecanja koji traje 4 mjeseca. Zimski period amaterskog natjecanja najčešće traje od posljednjeg vikenda u kolovozu do prvog vikenda u prosincu. Ljetni period traje od prvog vikenda u ožujku do prvog vikenda u lipnju. Početak i trajanje polusezone i kompletne sezone ovisi o broju klubova koji se natječu određenom rangu natjecanja.

sude (ne)pošteno, neki će napraviti cirkus od utakmice. Meni je jednom prilikom jedan čovjek iz saveza rekao da nismo solventni! Da ne možemo zbog toga biti prvi. U prijevodu, klub barem nešto novaca uplatiti nekome, bilo povjereniku za suđenje, bilo nekome iz saveza, da bi sigurno bili prvi jer tako sebe štite. Završili smo prvi unatoč tome što nismo plaćali, što nije čest slučaj. Potrefilo se”.

Postoji isprepletenost prva dva mehanizma na koji ukazuje ispitanik 4: „kad dođe taj isti sudac nekom klubu nekoliko puta, onda povjerenik kaže da bi klub trebao tog suca "nagraditi" s dodatnim honorarom koji dobiva za utakmicu. To se zove taksa na taksu. Ako, na primjer, za suđenje dobije 100 eura za tu tekmu, klub mu dajoš toliko da bi im pomogao. Povjerenik pošalje sudca tamo gdje treba pomoći i to mu direktno kaže”.

Što se tiče nenovčane stimulacije, sudcima se nudi promocija u rang više kao i veći broj utakmica na kojima mogu suditi. Promocija u rang više za sudca i suđenje više utakmica koje donose veću zaradu tj. financijsku sigurnost. U ovom radu klijentelizam je redefiniran jer nije politički klijentelizam u pitanju, ali vodi se istim postulatima gdje je sudac poput glasača, a povjerenik je političar na vlasti te on svojom moći osigurava bolje plaćeni posao ili više posla za sudca. Očito je kako su mito i klijentelizam glavni mehanizmi funkcioniranja kada se govori o sudcima. Zaključak iz svega navedenog jest postojanje korumpiranja sudaca i njihovog rada u vidu ustaljene interakcije sudaca, povjerenika za ligu te članova uprave klubova.

Još jedan način koji su ispitanici spominjali oko plaćanja sudaca jest udruživanje klubova koji plaćaju sudce kako bi opstali u ligi, a time direktno naštetili jednom konkurentskom klubu koji se nalazi u istoj situaciji borbe za opstanak. Ispitanik 2 i 3 detaljno o tome pričaju stoga je izvučen jedan citat ispitanika 2: „tri kluba su se borila za opstanak, mi smo bili jedan od ta tri, druge dvije momčadi su se udružile i platile suce na nekim utakmicama da sude protiv nas kako bi se osigurali”. Iako postoji mnogo načina "poticanja" sudca prema suđenju koje je potrebno, za valja navesti navod ispitanika 3 koji opisuje današnju situaciju iz perspektive gledatelja ili neovisnog promatrača: „može su tu vjerojatno 1800 kombinacija napraviti kako da se pomogne nekome preko sudaca, a to je problem. Blesavo je da u amaterskom nogometu danas mi moramo o tome razgovarati”.

Ispitanik 5 čak navodi i ekstremniji primjer od samog održavanja mjesta na ljestvici: „Pa neki klubovi su ti toliko loši da im prijete ispad iz lige. Ali kaj, namjesti ti se da ti se odigra tekma sa onima koji su prvi na ljestvici i kojima je potpuno nebitna količina golova ili bodova jer će u svakom slučaju ostati prvi. Pa ti se odmah, kako sa sucima, tako i suprotnim klubom dogovore

za pobjedu. Na vlastite oči sam vidio pobjede od 12:1 jer je lošijem klubu bilo potrebno 11 golova za ostanak u ligi, a ovi su si zabili gol čisto reda radi, da si odigraju malo. A suci? Pa sa sucima je sve već dogovoreno da propuštaju i čisto prolaze kroz tekmu jer se sve već zna unaprijed. Prate igru čisto reda radi, da je sve kao po pravilima”.

Što se tiče pitanja podmiću li se kompletna sudačka trojka, samo glavni sudac ili samo pomoćni sudci, zaključak jest kako su gotovo jednako česti svi oblici podmićivanja. Postoje situacije gdje je samo glavni sudac podmićen, a pomoćni sudci nemaju znanje o tome. Također postoje i suprotne situacije gdje su oba pomoćna sudca podmićena, a glavni sudac nije i nema znanja o situaciji. Naravno, najčešće se podmićuje kompletnu sudačku trojku. Time se osigurava kvalitetniji i suvisliji rad na rješavanju zadanog rezultata. Ispitanik 7 kaže kako upućenost o korupciji sudaca ubrzo postaje vidljiva nakon utakmice. Povezuje to s duljinom provedenog vremena sudaca u prostorijama kluba nakon utakmice. Trojka, glavni ili pomoćni sudci koji duže ostaju u prostorijama kluba, u sklopu kojih uvijek postoji kafić ili odvojena i veća prostorija za druženje domaće i gostujuće momčadi nakon utakmice, mogu se smatrati korumpiranima jer tada čekaju isplatu ili ostaju na obećanom obroku i piću kojeg su ostvarili.

Za kraj ovog dijela, najpesimističniju izjavu i ocjenu ozbiljnosti situacije dao je ispitanik 6: „kod nas je situacija takva da, u principu, kad malo bolje razmisliš radi čega se igra nogomet, igra se radi sudaca. Oni u principu znaju gdje će tko pobijediti, a tko izgubiti“. Ovakva presuda o amaterskom nogometu gdje bi cilj morao biti objektivno natjecanje i dokazivanje veće vještine od protivnika uistinu ostavlja dojam nepopravljivosti situacije.

5.3. ISPLAĆIVANJE PLAĆA IGRAČIMA - IZBJEGAVANJE POREZA

Izbjegavanje poreza važan je aspekt u amaterskom nogometu iako nije korupcija *stricto sensu*. Isplaćivanje plaća igrača nam pokazuje kako se šteti državi preko neplaćanja poreza i isplata na „crno“ (u gotovini), te postojanje prešutnog dogovora oko neprijavlivanja isplata iako većina igrača i svi klubovi znaju, ali ignoriraju činjenicu, nezakonite aktivnosti. Gotovini je teško ući u trag i uplate koju igrač samostalno obavi na svoj račun u banci, a ne tiču se vrtoglavih iznosa u amaterskom nogometu, niti je uobičajeni predmet provjera.

Kako onda to klubovima uspijeva? Klubovi mjesečno smiju isplatiti 560 eura neoporezivog iznosa koji se vodi pod naknadom za treniranje. Iznos na godišnjoj razini, u pravdanju takvih isplata, ne smije premašiti 6,720 eura. Drugi način isplate dijela dogovorenog novca jest

nagrada za sportska ostvarenja u iznosu od 2800 eura na godišnjoj razini. Stoga, ukupan neoporezivi iznos koji može biti isplaćen u godini dana jest 9,520 eura. Prije samih rezultata i analize, mora se pohvaliti povećanje neoporezivog iznosa, a počeo je od 01.01.2024. godine. Četiri od sedam ispitanika jest spomenulo nerazumno nizak iznos neoporezivog djela koji je iznosio 232,27 eura tj. tadašnjih 1750 kuna na mjesečnoj razini u naknadama za treniranje. Isticali su kako takva porezna politika nije stimulatívna za mlade naraštaje u bavljenju sportom te su iskazali razumijevanje oko izbjegavanja poreza. Slijedi primjer izbjegavanja poreza.

Ako se uzme igrač koji ima usmeni dogovor, jer ugovori o isplati na amaterskoj razini su iznimka¹⁸, za 10 plaća u 12 mjeseci od 750 eura, njega se može isplatiti po zakonu, ali se isplate moraju razvući na 12 mjeseci, iako igrač trenira i nastupa 10 mjeseci. Opisani dogovor ostavlja igrača u nesigurnosti oko isplate dogovorenog iznosa, naročito ako u prijelaznom roku¹⁹ igrač pronade novi klub. Neisplatom dijela novca igrača se može ucijeniti oko odlaska u drugi klub. U pravilu, svi igrači koji imaju iznad 560 eura mjesečno dio dobivaju na ruke, a praksa klubova jest isplata najvećeg dijela plaća cijele momčadi, bez obzira na neoporezivi dio, u gotovini. Iz mnogih neformalnih razgovora saznalo se kako većina igrača nije doživjela isplate na žiro račun, a oni koji jesu kažu kako je to iznimno rijetka praksa. Kako opisuje ispitanik 5: „stvar je jednostavnosti, ne mora se ići do banke i pravdati niti tih 560 eura neoporezivo“.

Hranarina i putni troškovi su drugi način isplate, a tiču se većih iznosa koji su neoporezivi jer se vode Zakonom o sportu čl. 85. u kojem stoji: „Sportaš i trener mogu ostvariti pravo na pokrivanje osnovnih troškova za bavljenje sportskom djelatnošću, a čine ga pravo na korištenje sportskih građevina, sportske opreme, usluga stručnog rada, pokrivanje troškova za smještaj i prehranu u vrijeme priprema i natjecanja, za pojačanu prehranu i za putne troškove, obrazovanje i usavršavanje, sportsku opremu, a pravo mu može osigurati sportski klub, sportski savez, sportska zajednica i krovna sportska udruženja”.²⁰ Ovakav način isplate je rijedak. Ispitanici 2, 3, 4 i 6 spominju kako je takva isplata bila češća prije 15-20 godina, a danas je praksa opala jer je vremenski zahtjevnija od davanja novca u gotovini.

¹⁸ U razgovorima je spomenuto samo jednom što naglašava nepostojanje prakse ugovora o ijednoj vrsti isplati preko ugovora.

¹⁹ Period od početka lipnja do sredine listopada za prvi dio natjecanja i puno kraći period od početka siječnja do sredine veljače za drugi dio natjecanja. Uz to valja spomenuti kako klubovi, po pravilima nogometnog saveza, nisu nužni dopustiti odlazak igrača u prijelaznom periodu za drugi dio natjecanja.

²⁰ <https://www.zakon.hr/z/300/Zakon-o-sportu>, posjećeno 28.03.2024.

Treći način isplate jest potpisivanje stipendijskog ugovora i isplati u iznosu do 560 eura mjesečno. Ovako naši ispitanici objašnjavaju isplate u svrhu izbjegavanja poreza.²¹ Ispitanik 2 kaže: „može im se isplatiti 1750 kuna neoporezivo, a ostatak se daje na crno ili kroz neke putne troškove. Najčešće tako. Crno znači u kešu. Mi smo to provodili kroz blagajnu da se vidi da je klub imao neke troškove puta ili hranarinu i onda smo dizali keš i davali na ruke. Postoji mogućnost i stipendijskih ugovora. Mi smo od najma terena najčešće isplaćivali igrače jer smo dobivali keš na ruke za najam (*napomena: najam nije reguliran, ne može se pratiti tijekom novca koliko god on malen ili velik bio*). Zaradili bi puno keša i preko natjecanja koje smo organizirali, kvartovski kup ili kup za djecu gdje bi došli i europski klubovi igrati”.

Ispitanik 3 kaže: „plaća se legitimira kao hranarina plus putni troškovi. Što je u principu i jedino porezno prihvatljivo. Postoji granica koliko se može uplatiti, ali ono ne ulazi u porezni tretman. Putni troškovi mogu biti veliki, ali nije da baš možeš isplatiti 100 tisuća kuna putnih troškova mjesečno. Ali ako netko putuje iz Zagreba, a 3 kune se plaća po kilometru, no ti možeš i 2 kune po kilometru isplatiti. Prije se puno više isplaćivalo preko putnih troškova, ali ljudima se to više jednostavno ne da raditi. Oni hoće keš na ruke, što je po meni suludo. Najgluplji način je vađenje novca iz blagajne kluba kako bi se isplatilo nekog. Neki to rade, ali ne možeš to pravdati. Ono što je zanimljivo u cijeloj toj priči je da vrlo malo porezne uprave sve to kontroliraju. Ne znam "češljaju" li se prvoligaši, a kamoli amaterski klubovi. Ima, naravno, da se igrača zaposli u klubu i to je najjednostavnije za plaćanje. Platiš kad isplaćuješ poreze i to je najčišće. Samo što vrlo malo ljudi to radi”. Iako citati jesu duži, oni pokazuju kako se koriste svi dostupni mehanizmi izbjegavanja plaćanja poreza. Svi ispitanici utvrdili su kako nemaju znanja o situacijama u kojima porezna inspekcija dolazi u neki amaterski klub i prolazi kroz papire o isplatama i plaćanju poreza.

S druge strane priče o plaćanju igrača, ispitanik 5 navodi primjer o potpunom izostanku plaćanja i postojanja samog trenera: „neki klubovi su ti vodili praksu da ti glavnog trenera za kojeg se zna da vodi i trenira dečke stave kao na poziciju pomoćnog trenera s najmanjom mogućom plaćom, jer eto, tko bi htio platiti punu cijenu trenera, ili zato što nema papire da bude glavni trener pa ga uopće ni ne popišu. Pa onda dodatno njega još i ucjenjuju i zavlače sa plaćom, jer

²¹ Dio razgovora provedeni su prije uvođenja eura kao službene valute stoga su korištene kune. Neki su i nakon uvođenja koristili izraz kune.

eto, plaće i njega na papiru niti nema. Znam neke koji još dan danas nisu dobili svoje plaće upravo zbog takvih spletki, a dužni su im za mjesece i mjesece”.

Za kraj o isplatama valja spomenuti kako tri ispitanika navode praksu zapošljavanja igrača u sklopu privatne kompanije jednog od sponzora/donatora kluba, a ispitanik 6 spominje kako se igrače znalo zapošljavati unutar kluba. U oba načina zapošljavanja se isplaćivao propisani porez na iznos koji je dogovoren.

5.4. NOGOMET, POLITIKA I DRŽAVA U DRŽAVI - UCJENE, KLIJENTELIZAM I SUKOB INTERESA

Ovo je bio najkompleksniji dio gdje su dobiveni iznimno različiti odgovori o načinima povezanosti politike i nogometnih struktura, kao i različita objašnjenja zatečenog stanja.

Prvo se navodi što je većina ispitanika navodila u razgovorima. Ispitanici su spomenuli povezanost stranaka i nogometnih struktura kao i utjecaja koji proizlazi iz tog odnosa. Svi smatraju kako nema sportskih organizacija, naročito onih u kojima ima više zarade poput nogometa, a da stranke nisu na pokoji način osigurale i stvorile svoju mrežu odnosa i interesa. Ispitanik 3 kaže: „cijeli nogometni savez je stranački. Svi predsjednici županijskih saveza su iz stranaka. Oni nemaju nužno interes nešto dobiti od toga direktno. Oni tu drže kontrolu kao što im je cilj da drže sve institucije, pa tako i nogometni savez. Oni vole držati institucije jer tu onda mogu gurati svoje uske partikularne interese. Tu nema, kako bih rekao, direktne korupcije nego imaš to čisto stvaranje obveze. To je definicija klijentelizma. U principu imaš određeni odnos između viših članova saveza i imaš niz određenih ljudi i oni im daju podršku da budu pozicionirani tamo, a oni njima daju odgovarajuće protuusluge. To je u Hrvatskoj, nažalost, normalno. Zadnjih 10 godina je prisutan, ako ne i više, možda 20 godina, klijentelistički model funkcioniranja. Imaš ih u svemu i to je najveći problem”.

Ispitanik 1 klijentelizam povezuje navedeni odnos s oligarhijom: „Na višoj razini se pojavljuju ljudi koji imaju cilj koruptivnim metodama zavladatai sustavom natjecanja i s vremenom, ako to netko s najviše razine odgovornosti ne spriječi, dolazi do neželjenih posljedica i nezadovoljstva gotovo svih sudionika, osim tih manipulatora koji se počinju udruživati i stvarati horizontalna rotacija (mijenjanje položaja u krug na horizontalnoj razini), odnosno oligarhija. Ta oligarhija je zapravo najveća razina prikrivene korupcije. Naizgled regularnim izborima odnosno

natječajima, sve se uredno pokriva, a u srži se učvršćuje hijerarhija koruptivnih odnosa, ne samo po horizontali već i po vertikali odgovornosti”.

Nadalje, ispitanik 2 je imao konkretnih problema s nogometnim savezima gdje ih se ucjenjivalo i donosilo odluke izvan klupske strukture: „meni je bilo simptomatično da su nas uvjetovali s trenerima, sa sredstvima te preko sudaca na utakmicama imaju mogućnost da te oštećuju i to ne samo seniore, već i prema klincima (u biti niže kategorije, do 18 godina). Ako ne zaposliš onoga koga oni misle, mogu, putem mijenjane organizacijskih i selekcijskih struktura, izbaciti djecu iz više lige u nižu. Ili, suprotno, mi smo oformili drugu momčad juniora i morali iz posljednjeg ranga se dići do najvišeg ili najvišeg mogućeg za nas, a neki klubovi su formirali drugu momčad i automatski ih se stavljalo u najviše lige ili jako blizu njima”.

Ucjenjivanje je moćan mehanizam kojim se provodila politika zapošljavanja ljudi bliskih stranačkim strukturama i savezima. Ispitanika 2 ispričao nam je događaj jednog kluba. U njemu je došlo do borba oko držanja skupštine tj. odbora u kojem se biraju predsjednik, zamjenik predsjednika, tajnik, sportski direktor itd. U borbi za vlast nad skupštinom upleteno je jedno ministarstvo i ured iz grada. U klubu se pojavila protu-struja koja je htjela doći na vlast. Kako nisu mogli oformiti novu skupštinu jer, po statutu kluba, nisu imali dovoljan broj članova koji plaćali članarinu kako bi u njoj sudjelovali. Prvo trebate 3 godine plaćati članarinu i sve mora biti upisano u knjigu skupštinara zajedno s dokumentacijom iz banke koja potvrđuje vaše uplate. Tek nakon tog perioda možete sudjelovati u skupštini i imati pravo glasa. Ta „klika“ je našla stranačku vezu, priložila falsificiranu knjigu skupštinara zajedno s ukradenim pečatima iz kluba i to ovako odradila: „Ta gradska uprava je imala saziv i odjednom se pojavila knjiga skupštinara i svi pečati. Gradska uprava je prihvatila sve što je napisano u knjizi, bez obzira što su ovi upisivali što su htjeli, što nema dokaza o uplati članarine itd. To je sve odrađeno preko veze! Oni su brzo oformili novu skupštinu i htjeli preuzeti klub, ali je grad, naknadno ipak priznao našu skupštinu jer smo je ranije održali i imali sve papire. Nakon toga, opet preko stranačkih veza, su uspjeli riješiti da jedno ministarstvo potpiše odluku kojom su oni legitimna skupština. Tu su upleteni ministri i njihovi pomoćnici. Ovaj put, nakon prve žalbe, žalio sam se na sud. On je poništio sve odluke i ponovno nas vratio. I, nevjerojatno, oni su opet uspjeli sve napraviti, čak i gore, da se vrate na poziciju. Mi smo se normalno vratili u klub i napravili skupštinu, a oni su izvan prostorija kluba sazvali skupštinu, navukli neke ljude da ih podrže, sve falsificirali i opet dobili rješenje ministarstva”.

Kako svaki primjer pokazuje dubinu problema i povezanost stranaka, saveza i klubova, ispitanik 4 dao je najšire objašnjenje funkcioniranja rada politike i HNS-a. Njegova teza jest da se politika ne smije miješati u rad HNS-a jer je tako FIFA-e naložila. FIFA ima moć uskratiti sva sredstva koja dobiva savez ako vide da se politika umiješala i pokušava riješiti probleme korupcije ili ravnotežu moći. FIFA-u se može smatrati moćnom jer „FIFA može nametnuti svoje preferencije nacionalnim vladama jer kontrolira pristup globalnom nogometu viđenom kao vitalno dobro za nacionalnu nogometnu industriju (Meier i Garcia, 2015: 891). Ispitanik to karakterizira kao postojanje države u državi. Za državu u državi ili duboku državu (*deep state*) Damir Grubiša kaže kako ona „označava takvo političko stanje u kojem neka organizacija koja bi nominalno trebala biti podređena državnoj vlasti ili državnom vrhu u stvari djeluje potpuno samostalno i bez ikakve kontrole. Ili, u drugom slučaju, djeluje u dosluhu s vlašću, uvjetujući je i stvarajući novi amalgam društvene moći – mreže neformalne političke moći u koje su upleteni svi oni kojima te mreže dopuštaju da obnašaju neku javnu funkciju”.²² Oba opisa duboke države slažu se navedenim citatima ispitanika.

Ispitanik 4 bio je iznimno zainteresiran te vidno upućen i ponudio objašnjenje koja je ostavljeno u cijelosti: „za HNS smatram da je on država u državi. HNS jako dobro kotira u svijetu zbog rezultata isključivo nogometaša i u biti, u kakvom su nam stanju tereni, a da ne govorimo o stadionima, taj novac je stigao raznim fondacijama i donacijama UEFA-e i FIFA-e u Hrvatsku, a iskoristilo se i izgradilo toga možda 10%, a maksimalno 20%. Ostali novac se potrošio na glamurozne večere, na hotele, na odlaske svih tzv. delegata saveza koji su išli na putovanja na trošak saveza sa reprezentacijom itd. Manje-više svi nogometni savezi u svijetu tako funkcioniraju. Samo su neki normalniji, ajmo to tako reći, a neki su još gori od HNS-a. Radi se o tome da su FIFA i UEFA naložile da ukoliko se politika miješa u rad nekog nogometnog saveza, da će taj savez, ta reprezentacija biti izbačena iz natjecanja, kvalifikacija i prvenstava i onda se na taj način ucjenjuje vlast da se direktno (ne)upliću u radove saveza kako se ne bi razotkrila ta cijela krinka, hobotnica ili kako se to već zove. Vidi se na jednoj globalnoj, planetarnoj razini koliko je FIFA korumpirana, a onda to samo smanjuješ koliko je svaki savez zapravo FIFA i UEFA u manjem obujmu. A koji je novac u nogometu, to je enorman novac i rade enormne gluposti s njim. Nije da nogomet vlada politikom ili da su one povezane. Nogomet je uvijek država u državi. Toliko je jak, toliko je planetarno popularan i bitan kao

²² <https://www.autograf.hr/duboka-drzava-u-hrvatskoj-verziji-vladavina-najgorih/> posjećeno 01.04.2024.

nekakav showbiznis. Oni su u biti kao crkva. Plaća li crkva porez? Ne. Tako funkcionira i nogomet. Konkretno u Hrvatskoj nitko ne može ništa". Kada ga se upitalo koje rješenje je moguće za opisanu situaciju bio je iznimno slikovit. "Vatrom" istjerati 70% ljudi koji su u HNS-u i FIFA-i te s kompetentnim osobama pričati o pisanju i izglasavanju novog Zakona o sportu.

Ispitanik 5 potvrđuje saznanja koja su prikupljena neformalnim razgovorima o pitanjima natječaja i nabava. Postoji tendencija ostvarenja poslovnih ponuda osobama bliskim strukturama ZNS-a ili HNS-a ili čak samim osobama iz tih saveza. Konkretni primjer se odnosio na skladištenje većih količina umjetne trave (podloga koja je postala popularna zbog lake održivosti i duljeg vremenskog korištenja). HNS je naručio određenu količinu umjetne trave te su morali pronaći prostor za skladištenje. U tom trenutku je osoba iz HNS-a otvorila skladište te se javila na natječaj i dobila ga.

Razmotreni su ključni mehanizmi koji omogućuju korupciju u amaterskom nogometu. Slijedi zaključak rada o implikacijama istraživanja i preporukama za buduće akcije u borbi protiv korupcije u nogometu.

6. ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje o korupciji u amaterskom nogometu s anonimnim ispitanicama pokazalo je kontinuirane koruptivne radnje te odredilo korištene mehanizme na svakodnevnoj bazi. Može se zaključiti kako, iako profesionalni nogomet donosi veću zaradu, u amaterskom nogometu postoji širok raspon manevriranja zbog smanjene kontrole, većeg broja poznanstva te slabosti hrvatskog zakona koje službenici na različitim pozicijama rado koriste. Svakodnevno se pronalaze novi kanali za nezakonite aktivnosti kojima se zloupotrebljava loše uspostavljen sustav nadzora u nogometu. Postoji mnogo sudionika koji djelovanjem u različitim granama sporta mogu manipulirati novčanim tokom. Oduzeti novac od potencijalnog ulaganja u stadione, trenere, suce i igrače iskorišten je za razne aktivnosti koje beneficiraju na drugačije načine upravo onima koji su taj novac i oduzeli. Svi sudionici potvrđuju postojanje korupcije i koruptivnih radnji te štetnosti na razvitak amaterskog nogometa. Upravo raznolikost ispitanika i pozicije koje su ili još uvijek obnašaju ukazuje kako problemi korupcije ne leže na višim, medijski vidljivijim i društveno poznatijim razinama nego su uočene i opisane u neposrednoj okolini sviju nas. Amaterski klubovi koji žele ostvariti određeni cilj su primorani prilagoditi se sudcima, službenicima i strukturama koje omogućuju napredak, što, povratno, potiče kontinuirani krug korupcije. Mito, ucjena i klijentelizam su mehanizmi korupcije korišteni u ostvarenju ciljeva klubova ili osoba koje nastoje zaštititi određeni klub.

Rad ukazuje na četiri istančana problema: namještanje utakmica, korumpiranost sudaca, izbjegavanje plaćanja poreza te povezanost politike i nogometa. Iako su ovo četiri aspekta detaljno obrađena na razini profesionalnog nogometa, uz nekoliko radova na amaterskoj razini unutar Europe, rad promotrene probleme stavlja u kontekst amaterizma kojim istraživači do sada nisu bili zainteresirani. Rješenja navedenih problema iziskuje dodatan rad i kolaboraciju većeg broja stručnjaka i zainteresirane javnosti kako bi amaterski nogomet, aktivnost zdrava za dušu i tijelo, to uistinu i postala. Razina nezadovoljstva zatečenim stanjem iskazano u intervjuima dodatan je motiv za nastavak rada u ovom području. Nužnost reformi sustava rada saveza, nadzora nad sudcima i njihovim radnjama te poreznog sustava je očigledan u svim istraženim segmentima, no, ta nužnost mora proizaći prvo u sustavu obrazovanja mladih i starih. Dok god se na korupciju, u bilo kojem društvenom kontekstu i situaciji, gleda poput ustaljene radnje koja omogućava rad nefunkcionalnog sustava, napredak ne može biti očekivan.

7. TABLICA PITANJA

<p>1. Kako biste opisali korupciju u amaterskom nogometu u Hrvatskoj?</p> <p>1.2. Koji mehanizmi korupcije su najučestaliji?</p> <p>1.3. Zašto i kako dolazi do namještanja utakmica? Tko su glavni akteri koji potiču namještanja?</p>
<p>2. Kako funkcionira podmićivanje sudaca? Koji su načini njihovog podmićivanja?</p> <p>2.1. Koga se podmićuje u sudačkoj trojci? Jednog, dva ili sve?</p> <p>2.2. Postoji li utjecaj sudačkog saveza na odabir sudaca?</p> <p>2.3. Kakva je uloga povjerenika za sudce?</p>
<p>3. Na koji način klubovi izbjegavaju plaćanje poreza?</p> <p>3.1. Koji sve oblici izbjegavanja poreza u nogometu postoje?</p> <p>3.2. Kako se plaća igrače?</p> <p>3.3. Kako klub opravdava isplaćene novce?</p>
<p>4. Koliko je država ili politika upletena u amaterski nogomet?</p> <p>4.1. Jesu li nogometni dužnosnici članovi neke stranke?</p> <p>4.2. Koje mehanizme korupcije vidite u povezanosti amaterskog nogometa i politike?</p>
<p>5. Imate li što za nadodati, nešto što nismo prošli kroz pitanja?</p>

8. SAŽETAK

Istraživanjem se želi opisati pitanje, razina te mehanizmi korupcije u hrvatskom amaterskom nogometu. Cilj rada je utvrditi točne mehanizme korupcije, aktere koji ih iniciraju, aktere na koje se vrši utjecaj te svrha ulaska u moralno upitne i ilegalne aktivnosti. Opisani mehanizmi ukazuju, iako disproporcionalno više dokumentirani na profesionalnoj nogometnoj razini, na sustavnu sličnost raznih mehanizama korupcije viđenih i objašnjenih diljem svijeta. Stoga, nalazi rada potvrđuju postojanost korupcije u amaterskom nogometu s četiri učestala mehanizma koje su anonimni ispitanici naveli u intervjuima: namještanje utakmica, korumpiranost sudaca, izbjegavanje plaćanja poreza te povezanost politike i nogometa. Svaki mehanizam razrađen je u detalje koji pokazuju raznolikost i raširenost koruptivnih radnji.

Ključne riječi: korupcija, namještanje utakmica, mito, nogometni sudci, nogometni savez, porez

9. ABSTRACT

The research aims to describe the issue, level and mechanisms of corruption in Croatian amateur football. The aim of the work is to determine the exact mechanisms of corruption, the actors who initiate them, the actors who are influenced and the purpose of entering into morally questionable and illegal activities. The described mechanisms indicate, although disproportionately more documented at the professional football level, the systematic similarity of various mechanisms of corruption seen and explained around the world. Therefore, the findings of the paper confirm the persistence of corruption in amateur football with four frequent mechanisms mentioned by anonymous interviewees in interviews: match-fixing, referee corruption, tax evasion and the connection between politics and football. Each mechanism is elaborated in detail that shows the variety and spread of corrupt actions.

Key words: corruption, match-fixing, bribe, football referees, football association, tax

10. LITERATURA

Adams, William C. (2015) Conducting semi-structured interviews. U: Newcomer, Kathryn E. (ur), Hatry, Harry P. (ur) i Wholey, Joseph S. (ur) *Handbook of Practical Program Evaluation, Fourth Edition* (str. 492-505). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Alsaawi, Ali (2014) A critical review of qualitative interviews. *European Journal of Business and Social Sciences* 3(4) 149-156.

Andreff, Wladimir (2019) *An economic roadmap to the dark side of sport. Volume 2: Corruption in sport*. New York: Palgrave Macmillan.

Bačić, Arsen (2012) Sukob interesa i pitanje odgovornosti u ustavnoj demokraciji. *Razred za društvenu znanost* 512(49): 177-202.

Boeri, Tito i Severgnini, Battista (2011) Match rigging and the career concerns of referees. *Labour Economics* 18(3): 349-359.

Breuer, Markus i Forrest, David (2018) *The Palgrave Handbook on the Economics of Manipulation in Sport*. New York: Palgrave Macmillan.

Brnabić, Ratko (2018) Sukob interesa članova uprave sportskog dioničkog društva. [*Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*](#). 55(2): 353-367

Brooks, Graham; Aleem, Azeem i Button, Mark (2013) *Fraud, corruption and sport*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Cheloukhine, Serguei (2013) Match fixing in soccer: Organization, structure and policing. A Russian perspective. U: Haberfeld, M.R. i Sheehan, D. (ur) *Match-fixing in international: Sports existing processes, law enforcement, and prevention strategies* (str. 113-134). New York: Springer International Publishing.

Cicala, Alexandru (2021) Reflections on the phenomenon of corruption in sports activity. *Scientific Annals of the Academy "Stefan cel Mare"* 214-224.

Constantin, Pompiliu-Nicolae i Stănescu, Monica (2020) Irregularities in football. 'Cooperativa': A history of match-fixing in romanian football. *The International Journal of the History of Sport* 37(15): 1-20.

Di Ronco, Anna i Lavorgna, Anita (2014) Fair play? Not so much: Corruption in the Italian football. *Trend sin Organized Crime* 18(3): 176-195.

Distaso, Walter; Leonida, Leone; Ansaldo Patti, Dario Maimone i Navarra, Pietro (2012) Corruption and referee bias in football: The case of Caliciopoli. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2004385 Pristupljeno:

Dragičević Prtenjača, Marta (2020) Sukob interesa u privatnom sektoru u vrtlogu tipologija i upravljanja. *Zagrebačka pravna revija* 9(2): 90-116.

Esposito, Chance (2016) A red card for FIFA: Corruption and scandal in the world's foremost sports association. *University of Richmond* (rad studenta s mrežne stranice <https://scholarship.richmond.edu/law-student-publications/>)

Forrest, David (2013) Match fixing: An economics perspective. U: Haberfeld, M.R. i Sheehan, D. (ur) *Match-fixing in international: Sports existing processes, law enforcement, and prevention strategies* (str. 177-197). New York: Springer International Publishing.

Franjić, Siniša (2022) Corruption in sports. *Journal of Physical Fitness, Medicine & Treatment in Sports* 9(4): 1-4.

Galiot, Mijo; Čović, Silvio (2021.) Odgovornost za namještanje rezultata sportskih natjecanja s aspekta podmićivanja. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 58(1): 315-348.

Gardiner, Simon (2018) Conceptualising corruption in sport. U: Kihl, Lisa A.(ur) *Corruption in sport: Causes, consequences, and reform* (str. 10-29). New York: Routledge.

Gorse, Samanta i Chadwick, Simon (2010) Conceptualising corruption in sport: Implications for sponsorship programmes. *European Business Review* 40-45.

Henne, Kathryn (2015) Reforming global sport: Hybridity and the challenges of pursuing transparency. *Law & Policy* 37(4): 324-349.

Hill, Declan (2010) *The fix: Soccer and organized crime*. Toronto: McClelland and Stewart.

Hill, Declan (2016) Why sport is losing the war to match-fixers. *Global Corruption Report: Sport*: 299-307.

Jozipović, Šime (2022) Poticanje amaterskog sporta kroz porezni sustav: komparativna analiza poreznih olakšica za sportaše amatere u SAD-u, Saveznoj Republici Njemačkoj i Republici Hrvatskoj. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 59(1): 101-119.

Lalić, Dražen (2020) Politički klijentelizam u suvremenom hrvatskom nogometu. U: Kotarski, Kristijan i Radman Goran (ur) *Hrvatska u raljama klijentelizma: politike, postupci i posljedice trgovanja institucionalnom moći* (str. 157-171). Zagreb: Centar za demokraciju i pravo „Miko Tripalo“.

Lee, Ping-Chao (2022) Globalization or Glocalization? The emerging scholarship on sport match-fixing in light of asian context. *Sustainability* 14(21): 1-13.

Maennig, Wolfgang (2005) Corruption in international sports and sport management: forms, tendencies, extent and countermeasures. *European Sport Management Quarterly* 5(2): 187-225.

Masters, Adam (2015) Corruption in sport: From the playing field to the field of policy. *Policy and Society*. 34(2): 111-123

Mavračić Tišma, Ljiljana (2019) Upravljanje sukobom interesa u sustavu javne nabave. *Zagrebačka pravna revija* 8(2): 115-144.

Meier, Henk E. i Garcia, Borja (2015) Protecting private transnational authority against public intervention: FIFA's power over national governments. *Public Administration* 93(4): 890-906.

Monitor Quest (2011) *Guarding the game: Preserving the integrity of sport*. London: Monitor Quest.

Moriconi, Marcelo i De Cima, César (2021) Why some football referees engage in match-fixing? A sociological explanation of the influence of social structures. *International Journal of Sport Policy and Politics* 13(4): 1-19.

Naydenova, Korneliya (2021) The phenomenon of match-fixing in football. *Strategies for Policy in Science and Education* 29(4): 54-62.

Nowy, Tobias i Breuer, Christoph (2016) Match-fixing in European grassroots football. *European Sport Management Quarterly* 17(1): 1-22.

Numerato, Dino (2015) Corruption and public secrecy: An ethnography of football match-fixing. *Current Sociology* 64(5): 1–19.

Paradiso, Eugenio (2014) Football, clientelism and corruption in Argentina: an anthropological inquiry. *Soccer & Society*, DOI: 10.1080/14660970.2014.919269

Rebeggiani, Luca i Rebeggiani, Fatma (2013) Which factors favor betting related cheating in sports? Some insights from political economy U: Haberfeld, M.R. i Sheehan, D. (ur) *Match-fixing in international: Sports existing processes, law enforcement, and prevention strategies* (str. 157-176). New York: Springer International Publishing.

Robinson, Simon i Parry, Jim (2018) The impact of corruption on individual athletes, teams and organisations. U: Kihl, Lisa (ur) *Corruption in sport: Causes, consequences, and reform* (str. 91-109). New York: Routledge.

Roudakova, Natalia (2008): Media–Political Clientelism: Lessons from Anthropology. *Media, Culture & Society*. 30(1): 41–59

Soebbing, Brian P. i Walker, Khirey B. (2018) Impact on organisations: Economic and reputation. U: Kihl, Lisa A.(ur) *Corruption in sport: Causes, consequences, and reform* (str. 126-143). New York: Routledge.

Sokanović, Lucija; Šinković, Zoran i Pajčić, Matko (2012) Utaja poreza i drugih davanja u sportu. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 49(4): 803-830.

Streppelhoff, Robin (2015) *Korruption im Fußball: Eine Bibliographie*. Bonn: Bundesinstitut für Sportwissenschaft.

Šimović, Jure; Rogić Lugarić i Tereza; Cindori, Sonja (2007) Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 14(2): 591-617)

Tavory, Iddo (2020) Interviews and Inference: Making Sense of Interview Data in Qualitative Research. *Qualitative Sociology* 43: 449-465.

UNODC (2020) Global report on corruption in sport: Illegal betting and sport.

Vijeće Europe (2014) Konvencija Vijeća Europe o manipulaciji športskim natjecanjima broj 215.

Visschers, Jonas; Paoli, Letizia i Deshpande, Abhishek (2019) Match-fixing: Football referees' attitudes and experiences. *Crime, Law and Social Change* 74(3)

Wheatland, Ben (2015) Corruption and anti-corruption in European football associations. *Transparency international* 1-14.

Woźniak, Wojciech (2019) Match-fixing in Polish football: Historical perspectives and sociological interpretations. *The International Journal of the History of Sport* 35(2-3): 1-17.